

บทที่ ๒

คุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาต้นแบบในพระพุทธศาสนา

มารดาบิดาต้นแบบจะต้องมีคุณสมบัติที่ดี กล่าวคือ มีคุณงามความดีที่เพียบพร้อม มีการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความฉลาดรอบรู้ในวิธีการสอน หลักการสั่งสอนที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า ผู้ที่ให้การอบรมสั่งสอนจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดังมาก่อนแล้ว จึงจะสอนผู้อื่น^๑ ฉะนั้นมารดาบิดามีความสำคัญที่ควรมีคุณสมบัติที่ดังมาให้เกิดขึ้นในตน ได้แก่ การมีความประพฤติที่ดังมา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ประกอบแต่กุศลกรรมด้วยกายสุจริต วาสุจริตและมโนสุจริตหลักเว้นจากบาปอกุศลทั้งปวงจนสามารถเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมจริยธรรมแก่บุตร ได้บุตรที่โตมาในครอบครัวที่มีมารดาบิดาเป็นแบบอย่างทางธรรม ย่อมจะซึมซับลักษณะที่ดังมาจากการดาบิดาแม้จะไม่ได้กล่าวสอนก็ตาม แต่ถ้าได้รับการกล่าวสอนแนะนำจากมารดาบิดาอีก ก็ยิ่งจะตอกย้ำให้เกิดความซาบซึ้งในคุณธรรมความดีมากขึ้นมีความฉลาดรู้ ได้แก่ การรู้ในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชีวิตของบุตรและฉลาดรู้ในวิธีการหรืออุบายในการสั่งสอน

มารดาบิดาเป็นบุคคลที่มีอุปการคุณต่อบุตรเป็นอย่างยิ่ง เพราะทั้งสองเป็นผู้ให้ทั้งชีวิตและประสบการณ์ให้การอบรมพร่ำสอน เพื่อมุ่งหวังให้บุตรธิดาเป็นคนดี รู้จักรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ของตนและสังคม การจะกระทำหน้าที่เหล่านี้ได้ดี มารดาบิดาจะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรธิดา “เพราะผู้ที่สั่งสอนผู้อื่นได้ดี จะต้องอบรมตนเองให้เป็นแบบอย่างเสียก่อน” ดังหลักการที่ว่า “ยถาวาที” คือ สอนอย่างไร “ตถากาโร” คือ ทำอย่างนั้น และ “ยถากาโร” คือ ทำอย่างไร “ตถาวาที” คือ สอนอย่างนั้น” จึงจะได้รับการยอมรับและไม่ถูกติเตียน เพราะบุตรธิดาหรือสมาชิกในครอบครัวจะดีมีคุณภาพหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับต้นแบบ ก็คือมารดาบิดา “หากมารดาบิดาเป็นผู้มีศรัทธา ตั้งมั่นในศีล ไตรตรองด้วยปัญญาก่อนลงมือกระทำ พฤติกรรมทั้ง ๓ ประการนี้ย่อมซึมซับแก่บุตรไปโดยปริยาย เหมือนต้นไม้ใหญ่ที่เจริญเติบโตด้วยกิ่งใบเปลือกและแก่นเพราะอาศัยขุนเขาใหญ่นั้นเอง”

ในทัศนะของพระพุทธเจ้า มารดาบิดาคือพรหม ผู้ให้ชีวิต เป็นพระอรหันต์ ผู้มีความรักบริสุทธิ์เป็นครูคนแรกที่สอน ให้ความรู้ คำแนะนำและคำตักเตือนที่มีคุณประโยชน์ เป็นเทวดาผู้ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาในทุกเมื่อ และเป็นผู้ที่เมื่อเคารพบูชาแล้วได้บุญกุศลเป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อแม่เป็นพระอรหันต์ในครัวเรือนอยู่ใกล้เรา จึงไม่จำเป็นที่เราจะต้องไปแสวงหาพระอรหันต์ที่อยู่ห่าง

^๑ ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๒๒/๓๐

ไกลสำหรับกราบไหว้บูชาให้ได้กุศลผลบุญ สำหรับความรักของแม่นั้น พระพุทธเจ้าทรงถือว่าความรักของแม่สูงส่งเหนือความรักใดเพราะเป็นความรักที่มีคุณธรรมของพรหมวิหาร ๔ ครบถ้วน คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^๒ พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เป็นธรรมประจำใจและปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์โดยชอบ

เมตตา ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุขมีจิตผ่องใสบันเทิงกอบประด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญอกงามยิ่งขึ้น

อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม รวมทั้งรู้จักรวามเฉย สงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักรับผิดชอบของตน^๓ ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาความหมายคำว่า มารดาบิดาดังนี้

๒.๑ ความหมายของคำว่า มารดาบิดา

มารดาบิดา มีจิตใจสูงเปรียบเสมือน พรหม ผู้ให้ชีวิต เป็นพระอรหันต์ผู้มีความรักบริสุทธิ์ เป็นครูคนแรกที่สอน ให้ความรู้ คำแนะนำและคำตักเตือนที่มีคุณประโยชน์ เป็นเทวดาผู้ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาในทุกเมื่อ และเป็นผู้ที่เมื่อเคารพบูชาแล้วได้บุญกุศลเป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อแม่เป็นพระอรหันต์ในครัวเรือนอยู่ใกล้เรา จึงไม่จำเป็นที่เราจะต้องไปแสวงหาพระอรหันต์ที่อยู่ห่างไกลสำหรับกราบไหว้บูชาให้ได้กุศลผลบุญซึ่งหน้าที่ของมารดาและบิดาในเบื้องต้นก็จะต้องประกอบด้วยวุฒิภาวะแห่งการเป็นมารดาบิดาต้นแบบ ต้องมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมทำให้การครองเรือนประกอบด้วยศีลธรรมและส่งเสริมให้มารดาบิดาต้นแบบ ประกอบด้วยคุณธรรม เพราะชีวิตตลอดร่างกายของลูกเริ่มต้นตั้งครรภ์ถึงคลอดเป็นเวลา ๑๐ เดือนล้วนเกิดเติบโตมาจากเลือดเนื้อของมารดาบิดาเป็นเครื่องชี้นำการกระทำเป็นแบบอย่างหลอมชีวิตเลือดเนื้อร่างกาย

^๒ อจ.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๒/๒๕๒

^๓ อจ.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๒/๒๕๒

และจิตใจของบุตรธิดาให้ดำเนินไปตามแบบอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากราชาบิดา เช่นเดียวกับการหว่านพืช เมล็ดพันธุ์พืชเป็นเช่นไร ผลผลิตย่อมคล้ายกับเมล็ดพันธุ์นั้นแน่นอน

๒.๑.๑ ความหมายคำว่า มารดาบิดา

บุคคลที่เป็นมารดาต้นแบบพจนานุกรม มคอ-ไทย ให้ความหมายคำว่า “มารดาบิดา” ที่ตรงกับภาษาบาลีว่า “มาตาปิตุ” ว่า มาตา หรือ มาตุ แปลว่า ผู้รักบุตรมีวิเคราะห์ศัพท์ว่า “ปุตุตมาเนติ ตี มาตา” ผู้ใดย่อมรักบุตร ผู้นั้นชื่อว่ามารดา ส่วนคำว่า ปิตา หรือ ปิตุ แปลว่า ผู้เลี้ยงบุตร มีวิเคราะห์ศัพท์ว่า “ปุตุตวา ปาติติ ปิตา” ผู้ใดย่อมเลี้ยงบุตร ผู้นั้นชื่อว่า บิดา ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อมารดาบิดามาก เพราะเป็นผู้หญิงผู้ชายคู่เดียวที่ให้กำเนิดของบุตรเกิดมา ได้เติบโตได้ด้วยบารมีบุญคุณของสองท่านนี้

๑) ความหมายคำว่า มารดา

คำว่า มารดา หมายถึง มารดาผู้อุ้มท้อง ๕ เดือนให้กำเนิดเกิดลูก ๆ และเลี้ยงดูให้เจริญเติบโต ผู้นับถือบุตร ถือนับถือว่าเป็นลูกของตน ,ผู้รักษาบุตร คือรักษาลูกของตนให้มีความสุขกายสุขใจ, ผู้ยังลูกให้ดีมี คือดีมีน้ำนม ดีมีเครื่องดีมีและดีมีรสอื่นๆ , ผู้อันบุตรพึงนับถือ คือลูกๆทุกคนต้องนับถือมารดาของตนยิ่งกว่าผู้อื่น^๔

๒) ความหมายคำว่า บิดา

คำว่า บิดา หมายถึง ผู้เป็นที่ตั้งแห่งความยินดีของสัตว์โลกทั้งหมด หมายความว่า สัตว์โลกคือผู้เกิดมา ทุกๆ คนต้องมีพ่อ เมื่อเห็นพ่อก็ต้องดีใจชื่นใจด้วยกันทั้งนั้น, ผู้รักษาสัตว์โลกทั้งปวง หมายความว่า พ่อของลูกทุก ๆ คน ต้องรักษาคู่มือครองป้องกันลูกของตนทุกวิถีทาง เพื่อให้ปลอดภัยมีความสุขทุกประการ, ผู้รักใคร่บุตรหมายความว่าพ่อทุกคนต้องรักใคร่นับถือเอ็นดูสงสาร ลูกของตนที่เปรียบบิดาเป็นเช่นเดียวกับพระพรหมคือมีพรหมวิหาร ๔ ในบุตรธิดา^๕

๒.๑.๒ ความหมายของมารดาบิดาทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาได้ยกย่องให้มารดา บิดาเป็นผู้ที่มีคุณค่าที่สูงส่งเป็นบุพการีที่สร้างทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่ลูก โดยไม่คิดมูลค่าสิ่งใดๆ ตอบแทน เพราะฉะนั้นจึงได้ชื่อว่า ผู้ทำอุปการะต่อ

^๔ พุทธศาสนิกฯ, เตือนใจวัยรุ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป), หน้า ๒๒.

^๕ อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๒/๒๕๒

บุคคลอื่นมาก่อน สถานะที่กำหนดเอาไว้เป็นรูปแบบก็คือ มารดา บิดา เป็นบุพการีของบุตร ธิดา
อุปัชฌาย์ อาจารย์ ครู เป็นบุพการีของศิษย์ พระราชามหากษัตริย์ เป็นบุพการีของอาณา
ประชาราษฎร์พระพุทธ

เจ้าเป็นบุพการีของพุทธบริษัท ดังนั้นผู้วิจัยจะทำการศึกษา นิยามและความหมายของคำว่า มารดา
บิดา ต่อไปดังนี้

คำว่า มารดา, มารดร, แม่ ตรงกับภาษาบาลีว่า มาตุ แปลว่า แม่^๖

คำว่า บิดา, บิดร, พ่อ ตรงกับภาษาบาลีว่า ปิตุ แปลว่า ชนผู้เลี้ยงบุตรโดยธรรม^๗

โทหพินิ แปลว่า มีใจสอง คือ เมื่อแม่มีครรภ์ย่อมมีอาการแพ้ท้องย่อมแบ่งหัวใจคือความรักออกไป
รักลูกที่ถือปฏิสนธิในครรภ์

สุหทา แปลว่า มีใจดี คือ มีจิตใจจดจ่อกับลูก ดีใจจะได้ลูก

ชนยนิติ แปลว่า ผู้ให้กำเนิดลูก ซึ่งนิยมเรียกว่า ชนนี้ คือ แม่บังเกิดเกล้า

โตเสนติ แปลว่า ผู้ปลอบโยน คือ ให้ลูกมีความร่าเริง เมื่อลูกร้องไห้ก็ให้ดีขึ้น ร้อง
เพลงกล่อมลูก ให้ลูกได้นอนระหว่างวัน กกกอดลูกให้ได้รับความอบอุ่น

โปเสนติ แปลว่า ผู้เลี้ยงดู คอยดูแลด้วยใจห่วง คอยรับขวัญด้วยหทัยอันรัก สนิท คอย
ชะเง้อดูว่า “ไอ้ลมจะโกรกแดดจะส่อง มดจะได้ไรจะตอม” สมญานามของพ่อแม่ พระพุทธเจ้าทรง
ยกย่องผู้เป็นพ่อแม่ไว้ว่า

พฺรหมมาติ มาตาปิตโร ปพฺพาจริยาติ วจฺเจ

อาหุเนยฺย จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา ฯ แปลใจความได้ว่า

มารดาบิดาเป็นพระพรหมของบุตร มีพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และ
อุเบกขา

มารดาบิดาเป็นครู - อาจารย์คนแรกของบุตรสั่งสอนอบรมกิริยามารยาทให้ลูกก่อนคนอื่น

มารดาบิดาเป็นบุคคลที่สมควรแก่วัตถุที่ลูกนำไปบูชา เป็นพระอรหันต์ของลูก

มารดาบิดาเป็นผู้อนุเคราะห์เลี้ยงดูบุตรจนโตใหญ่สามารถเลี้ยงตนเองได้

มารดา บิดาเป็นเทวดาของบุตร

มารดา บิดาเป็นบุพการีของบุตร

มารดา บิดาเป็นมิตรในเรือนของบุตร “มาตา มิตตุ สเก ฆเร”^๘

^๖ ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ - ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร
, ๒๕๔๖), หน้า ๕๗๓

^๗ นาคะประทีป, ปาลี - สยาม อภิธาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย
, ๒๕๓๒), หน้า ๓๑๓.

พุทธทาสภิกขุได้ให้ความหมายของคำว่า มารดา - บิดา ดังนี้

มารดา - บิดา คือ ผู้ให้กำเนิดบุตร-ธิดา ผู้ให้ชีวิตเลือดเนื้อแก่บุตร ผู้ให้จิตวิญญาณแก่บุตร ผู้สร้างวิญญาณให้แก่บุตร ผู้มีจิตห่วงใยไปกับบุตร รักห่วงใยบุตร ปราศณาให้บุตร ได้ดี ผู้สร้างโลก มารดา คือ ผู้ยังบุตรให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป บิดา คือ ผู้คุ้มครองป้องกันอันตราย ให้แก่บุตรผู้มีความรักสงสารในบุตร ผู้แบ่งเบารภาระของพ่อ ผู้สวมวิญญาณให้แก่บุตร ผู้ปลูกฝังความรักและคุณธรรม ก่อนคนอื่น ผู้ให้คัมภีร์ ผู้นำ

๒.๒ หน้าที่ของมารดาบิดา

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้อธิบายความหมายของหน้าที่ไว้ว่า “หน้าที่หมายถึงกิจที่ควรทำ หรือกิจที่ต้องทำ , วงแห่งกิจการ”^๕

พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบการเจริญรุ่งเรืองของชีวิตเหมือนกับต้นไม้ เพราะต้นไม้ที่จะเจริญเติบโตสมบูรณ์ได้ดี เจ้าของจะต้องดูแลด้วยการกำจัดวัชพืชและไม้อื่นที่เป็นตัวแย่งอาหาร และบำรุงด้วยปุ๋ยและน้ำอย่างถูกวิธีจึงจะเจริญงอกงาม ชีวิตจะเจริญงอกงามได้ก็ต้องกำจัดวัชพืชคืออกุศลให้ออกไป แล้วสั่งสมพัฒนากุศลให้เกิดขึ้นในอายตนะ^๖ ขั้นตอนในการพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา จะต้องละทิ้งสิ่งที่เป็นบาปอกุศลและในขณะเดียวกันก็ต้องสร้างให้กุศลเกิดขึ้นอีก ดังพระพุทธโอวาทในโอวาทปาติโมกข์ที่ทรงแสดงหลักการของพระพุทธศาสนา ๓ ประการ^๗ ได้แก่ (๑) การเว้นจากการกระทำความชั่วทั้งปวง (๒) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ (๓) การทำจิตของตนให้ผ่องใส หลักการของพระพุทธศาสนานี้ มีความสอดคล้องกับการทำหน้าที่ในการอบรม สั่งสอนบุตรของมารดาบิดา ที่จะต้องสอนให้ละทิ้งความชั่ว และสร้างคุณงามความดีประกอบกัน

“พระมหาภูเนตุ จันทรชิต” กล่าวถึงหน้าที่ มารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์ มารดาบิดาที่เป็นสัมมาทิฐิ มีสติมีปัญญาอยู่แล้วให้มีโอกาสในการประพฤติธรรมให้ยิ่งขึ้นไป ให้มารดาบิดามีศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา เพราะเมื่อมารดาบิดาถึงธรรมด้วยปัญญามีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่สร้างกรรมชั่วด้วยตนเอง ย่อมเป็นการปิดทางแห่งอบายภูมิ คือ แม้สิ้นชีวิตก็ไม่ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มีนรก สัตว์เดรัจฉาน เปต และอสุรกาย แต่จะเลื่อนชั้นตนเองเป็นอริยชน เป็นพระอริยบุคคลพ้นจาก

^๕ พุทธทาสภิกขุ, เตือนใจวัยรุ่น, หน้า ๕.

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, หน้า ๓.

^๗ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๖๕/๑๓๓.

^๘ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๔/๔๘.

ความทุกข์ทั้งปวงด้วยการพยายามให้มารดาบิดาดำรงอยู่ในฐานะอย่างนี้ บุตรจึงเชื่อว่าเป็นการตอบแทนที่แท้จริง ความสมบูรณ์ของครอบครัวนอกจากประกอบด้วยส่วนที่เป็นกายภาพ คือ มารดา บิดาและบุตร ธิดาครบถ้วนแล้ว จะขาดไม่ได้อีกส่วนที่เป็นจิตภาพ คือ การมีจริยธรรมเป็นครรลองของครอบครัว เพราะว่าจริยธรรมคือสายใยที่เชื่อมโยงให้มันคงเป็นเสมือนพันธะที่นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกให้แก่บุคคลในครอบครัวได้รู้และปฏิบัติหน้าที่ของตนกล่าวคือมารดา บิดารู้หน้าที่ในฐานะที่เป็นบุพการีของบุตรทำหน้าที่สร้างความสุขให้กับครอบครัวได้เพราะหน้าที่มีศีลธรรมเป็นรากฐาน^{๑๒}

เพราะฉะนั้นหน้าที่ของมารดาบิดามีความเกี่ยวข้องกับบุตรตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิและเจริญเติบโตในครรภ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุตรมากที่สุดเมื่ออยู่ในครรภ์คือมารดา เพราะบุตรได้อาศัยครรภ์ของมารดาสำหรับการเจริญเติบโตจนครบกำหนดคลอดออกมา ส่วนผู้เป็นบิดาในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดบุตรร่วมกับมารดา เมื่อตอนที่มารดาตั้งครรภ์ ฝ่ายบิดาก็เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการดูแลมารดาที่ขณะตั้งครรภ์ตลอดจนรับภาระในด้านต่างๆ แทนมารดาด้วยจึงนับว่าทั้งบิดามารดาได้ทำหน้าที่สำคัญต่อบุตรตั้งแต่ยังไม่ได้คลอดออกมาเมื่อบุตรคลอดออกมาและดำรงชีวิตอยู่เช่นกับบุคคลทั่วไปหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรเพิ่มขยายขอบเขตมากขึ้นตามลำดับพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของบิดามารดาที่พึงปฏิบัติมีดังนี้^{๑๓} บิดามารดาเป็นผู้ใกล้ชิดบุตรธิดาที่สุดมีอิทธิพลในการหล่อหลอมบุตรธิดาให้เป็นพลเมืองดีหรือเป็นพลเมืองร้ายมากกว่าใครๆ แต่บิดามารดาทุกคนย่อมปรารถนาให้บุตรธิดาของตนเป็นพลเมืองดี เป็นคนดีของครอบครัวและของสังคมทั้งสิ้น เพื่อให้บรรลุดุประสงศ์อันนี้ บิดามารดาจำต้องมีจรรยาบรรณ คือมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อบุตรธิดาของตน เมื่อบิดามารดาปฏิบัติหน้าที่อันนี้แล้ว นอกจากจะทำให้บุตรธิดาเป็นคนดีดังประสงค์ได้แล้ว ยังเป็นเหตุให้บุตรธิดาเกิดความสำนึกและซาบซึ้งในตัวบิดามารดาว่าเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนอย่างแท้จริงและเป็นเหตุจงใจให้บุตรธิดาสอนองตอบพระคุณในโอกาสต่อไปด้วยบิดามารดาที่จะได้ชื่อว่าเป็น“พ่อแก้วแม่แก้วของลูก”นั้นก็เพราะได้ทำหน้าที่ทั้ง๕ประการดังจะกล่าวต่อไปนี้ให้ครบถ้วนบริบูรณ์แล้วหน้าที่ ดังกล่าวนั้นมีแนวปฏิบัติดังนี้คือ

๑. ห้ามมิให้ลูกทำความชั่ว หมายความว่า ผู้เป็นบิดามารดานั้นจะต้องเป็นคนขยันในการดูแลลูก เอาใจใส่ในการชี้โทษถูกผิดให้แก่ บุตรธิดาทราบตลอดเวลา ไม่เฉยเมยหรือปล่อยปละละเลย เมื่อเห็นบุตรธิดาทำความผิดแม้เพียงเล็กน้อย เพราะจะทำให้เกิดความเคยชินจนติด

^{๑๒} พระมหาภูเนตุ จันทรขิต, “หน้าที่ของมารดา บิดาในพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์

อักษรพาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑.)

^{๑๓} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๑๕๘/๒๐๖/๑๓๐-๑๓๓ .

เป็นนิสัย เช่น นิสัยเล่นการพนัน ดื่มสิ่งเสพติด การเที่ยวเตร่ การนอนตื่นสาย เป็นต้น การลงโทษ บุตรธิดาผู้ทำผิดการแนะนำให้เห็นถึงผลเสียของความประพฤติไม่ดีต่างๆ ก่อนที่บุตรธิดาจะทำและ การห้ามปราม การคาดโทษไว้ล่วงหน้าจัดเป็นหน้าที่ของบิดามารดาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒. ให้อุทิศอยู่ในความดี หมายความว่า ผู้เป็นบิดามารดานั้น นอกจากคอยห้ามปรามคอยตักเตือนมิให้บุตรธิดาของตนทำความชั่ว ความผิดแล้ว ยังมีภาระต้องแนะนำ ต้องอบรม สั่งสอน ต้องพรับบอกให้บุตรธิดาทราบถึงว่าจะอะไรดีควรทำ ทำแล้วจะได้รับผลดีอย่างไร รวมทั้งว่าจะทำอะไรจึงจะเรียกว่า "ดี" ด้วย แม้การที่บิดามารดาทำความดีให้ดูเป็นตัวอย่าง ก็เป็น หน้าที่

๓. ให้อุทิศศึกษาศิลปวิทยา หมายความว่า ผู้เป็นบิดามารดา ต้องมีความกระตือรือร้น มีความสนใจสนับสนุนให้บุตรธิดาได้มีความรู้ ความสามารถในการวิชา การ ด้วยการอบรมสั่งสอนเองบ้าง ให้ศึกษาเล่าเรียนตามความสามารถบ้าง แม้ว่าจะต้องลำบาก ในการส่งเสีย ก็จำต้องยอมสละ เพราะเป็นหน้าที่ การปล่อยปละละเลย ไม่เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนของบุตรธิดาก็ดี การกีดกันมิให้บุตรธิดาได้ศึกษาเล่าเรียน ตามสติปัญญาเพียงเพื่อเอาไว้ใช้งานก็ดี ถือว่าบิดามารดาบกพร่องในหน้าที่ อันจะเป็นผลเสียทั้งแก่ตัวบุตรธิดาตลอดไป และเป็นผลร้ายต่อบิดามารดาเองโดยทางอ้อมในอนาคตด้วย เพราะ บุตรธิดาผู้ขาดวิชาความรู้ย่อมหากินไม่เพียงพอใช้จ่ายจึงมีผลกระทบให้ไม่อาจเลี้ยงดูบิดามารดาในวัยแก่เฒ่าให้มีความสุขได้ในยามบั้นปลายของชีวิต

๔. หาผู้ครองที่สมควรให้อุทิศ หมายความว่า ผู้เป็นบิดามารดา ต้องรับภาระในเรื่องผู้ครองของบุตรธิดา แม้ว่ากาลสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปในการเลือกคู่ โดยให้สิทธิบุตรธิดาเลือกเอง ถึงกระนั้นก็ตามบิดามารดาก็ยังต้องคอยสอดส่องการคบเพื่อนต่างเพศของบุตรธิดาด้วย คอยเป็นที่เล็งให้ คอยแนะนำให้รู้ว่าชายใดที่เหมาะสมจะเป็นสามีที่ดีนั้นคือคนเช่นไรหญิงใดที่เหมาะสมจะเป็นภริยานั้นคือคนเช่นไร เป็นต้น การคอยสอดส่องแนะนำและป้องกันมิให้บุตรธิดาเลือกคู่ครองตามอำเภอใจเพื่อป้องกันความผิดพลาดเช่นนี้จัดว่าเป็นหน้าที่ของบิดามารดาประการหนึ่งที่จะละเว้น

๕. มอบทรัพย์ให้แก่ลูกในเวลาอันสมควร หมายความว่า ผู้เป็นบิดามารดา ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลประคับประคองบุตรธิดาด้วยเงินทองจนกว่าเขาจะ รักษาตัวเองได้ คือ ในสมัยที่บุตรธิดายังมิได้แยกครอบครัว ก็ต้องหาทรัพย์ให้ใช้จ่ายใช้สอย เพื่อหาความรู้หาวิชาใส่ตน ทั้งเพื่อความสนุกบันเทิงเป็นครั้งคราว ในสมัยที่บุตรธิดาแต่งงานแยกครอบครัว ก็ต้องมอบทรัพย์สมบัติอันเป็นทุนรอนให้บ้างเพื่อให้ตั้งตัวได้ ในสมัยที่ตัวเองจะสิ้นชีวิต ก็ต้องมอบทรัพย์มรดกที่มีอยู่แก่บุตรธิดาตามความเหมาะสม เพื่อเป็นตัวแทนของตนให้บุตรธิดานึกถึงตนอยู่เสมอ การหาทรัพย์แล้วมอบให้บุตรธิดาของตนเช่นนี้จัดเป็นหน้าที่ของบิดามารดาประการหนึ่ง บิดามารดาผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ทั้ง ๕ ประการนี้ ถือว่าได้ประพฤติตามจรรยาบรรณที่ท่านกำหนดไว้เป็นหลัก และจัดว่าได้

ประพุดิเป็นธรรม และประพุดิตนเป็นแบบอย่างที่ดีโดยแท้ ผลที่ได้รับ นอกจากจะทำให้บิดามารดาได้รับความรักนับถือจากบุตรธิดาแล้ว ยังเป็นเหตุให้สังคมส่วนรวมพลอยสงบสุข หากบิดามารดาได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของท่านมาเป็นอย่างดี ไม่มีขาดตกบกพร่อง ไม่กลัวต่อความยากลำบากอย่างครบถ้วน บริบูรณ์แล้ว บิดา-มารดาซึ่งตามหลักของพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นทิศเบื้องหน้า เพราะเป็นบุคคลที่ถูกได้รู้จักและใกล้ชิดที่สุด ถึงกับพระพุทธองค์ทรงตรัสเรียกว่า "ทิศเบื้องหน้า" ซึ่งในทัศนะของพระพุทธเจ้า พ่อแม่คือพรหม ผู้ให้ชีวิต เป็นพระอรหันต์ผู้มีความรักบริสุทธิ์เป็นครูคนแรกที่สอน ให้ความรู้ คำแนะนำและคำตักเตือนที่มีคุณประโยชน์ เป็นเทวดาผู้ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาในทุกเมื่อ และเป็นผู้ที่เมื่อเคารพบูชาแล้วได้บุญกุศลเป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อแม่เป็นพระอรหันต์ในครัวเรือนอยู่ใกล้เรา จึงไม่จำเป็นที่เราจะต้องไปแสวงหาพระอรหันต์ที่อยู่ห่างไกลสำหรับกราบไหว้บูชาให้ได้กุศลผลบุญ^{๑๔}

๒.๒.๑ หน้าที่การเลี้ยงดูด้านร่างกาย

พระพุทธเจ้าทรงถือว่า ความรักของแม่สูงส่งเหนือความรักใดเพราะเป็นความรักที่มีคุณธรรมของพรหมวิหาร ๔ ครบถ้วน คือมีเมตตา ความปรารถนาดีต่อลูกตั้งแต่ตอนอยู่ในครรภ์ กรุณาช่วยเหลือให้ลูกให้พ้นทุกข์ มุทิตายินดีเมื่อลูกได้ดี และอุเบกขารู้จักวางเฉยในเรื่องและในเวลาที่เหมาะสมมารดาบิดาต้องบำรุงเลี้ยงดูบุตรธิดาตั้งแต่ในครรภ์ กระทั่งคลอดออกมาแล้วหน้าที่โดยตรงกับบุตร เพราะทันทีที่ชีวิตใหม่กำเนิดขึ้นมาในครอบครัวย่อมมารดาบิดา และสมาชิกทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันทำหน้าที่ดูแลสมาชิกคนใหม่ ให้ความรักบำรุงเลี้ยง ด้วยน้ำนมจากอกด้วยข้าวปลาอาหารนานาชนิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และประสบการณ์ต่าง ๆ เด็กต้องใช้เวลาอยู่ในครอบครัวนานนับสิบปี กว่าจะก้าวไปเป็นผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งของสังคม มารดา บิดาทำหน้าที่ของตนเองด้วยอนุเคราะห์บุตรโดยเหตุ ๕ ประการนี้แล้วย่อมเป็นคนที่มีคุณภาพ มีความสุขความเจริญด้วยชาติวุฒิ ภูมิวุฒิ และวัยวุฒิ การทำหน้าที่ของพ่อแม่ที่ดีมีดังนี้

๑) ห้ามปรามมิให้ประพุดิชั่ว (ปาปา นิวาเรณติ) การประพุดิชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจเป็นอกุศลธรรมที่บุคคลพึงเว้นเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย^{๑๕}ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น มารดาบิดาจะต้องแนะนำสั่งสอนบุตรของตนให้รู้จักกุศล (ความชั่ว) ในทุกๆด้าน ทั้งด้านกายวาจาและใจ ตลอดจนเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการประพุดิชั่วได้ เช่นการคบคนไม่ดี การอาศัย

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/ ๒๖๖/ ๒๑๒.

^{๑๕} ม.อุ.อ. (ไทย) ๑๔/๔๓๑/๒๖๕.

อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่มีโทษการดำรงชีวิตด้วยความประมาท^{๑๖} ความเกียจคร้าน^{๑๗} ที่เป็นเหตุให้เกิดอกุศลเกิดขึ้นแนวทางแห่งความชั่วที่มารดาบิดาพึงห้ามปรามมิให้บุตรดำเนินการตาม ได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๑๘} คือ การฆ่าและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การละเมิดช่วงชิงทรัพย์สินของผู้อื่น ประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ มีความโลภต้องการอยากได้สิ่งของของผู้อื่น การอาฆาตพยายบาทปองร้ายผู้อื่น และการมีความเห็นผิด เนื่องจากการดาบิดามีประสบการณ์มากกว่า และย่อมรู้สิ่งที่ควรไม่ควร สิ่งที่ยังปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ จึงจะสามารถแนะนำบุตรให้ละเว้นจากความชั่วต่างๆ ได้อีกทั้งการละอกุศลเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์และความสุขแก่ชีวิต^{๑๙} จึงเป็นสิ่งที่มารดาบิดาต้องบอกกล่าวชี้แจง ให้บุตร ได้ทราบ และห้ามปรามมิให้กระทำในสิ่งที่เป็นอกุศล

๒) อบรมสั่งสอนให้ประพฤติดี (กल्याณ นิเวเสนติ) การอบรมสั่งสอนให้บุตรเป็นคนดีทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัตบุรุษ^{๒๐} บุตรที่เป็นสัตบุรุษ ย่อมประพฤติในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ก่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่บุคคลในครอบครัวและสังคมอย่างมากมาย การสั่งสอนบุตรให้ดำรงอยู่ในความดีได้แก่ให้ดำรงอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๒๑} อันเป็นความดีที่ต้องปฏิบัติขึ้นพื้นฐาน ได้แก่ การเว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การเว้นจากการละเมิดช่วงชิงทรัพย์สินของผู้อื่น เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภต้องการอยากได้สิ่งของผู้อื่น เว้นจากการอาฆาตพยายบาทปองร้ายผู้อื่น และการมีความเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ มารดาบิดาจะต้องปลูกฝังให้บุตรมีจิตสำนึกทางด้านคุณธรรม และมีฉันทะในการทำความดี และพัฒนาให้มีความดียิ่งๆ ขึ้นไป มิให้หยุดอยู่กับระดับของความดีเดิม เพราะความดีเป็นสิ่งที่ไม่ควรสันโดษ (ไม่สันโดษในกุศลธรรม)^{๒๒}

๓) ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียน(สิปปปี ลิกฺขาเปณติ) มารดาบิดาเชื่อว่าเป็นครูคนแรกของบุตร เพราะสอนให้บุตรเรียนรู้จักสิ่งต่างๆ มากมายก่อนใครอื่น อีกคำหนึ่งท่านเรียกว่า “ผู้แสดงโลกนี้แก่บุตร” เพราะบุตรได้พบกับมารดาบิดามาก่อนใครอื่นมารดาบิดาจึงเป็นตัวแทนชายหญิงทั้งโลกที่บุตรได้เรียนรู้ อีกทั้งพฤติกรรมของมารดาบิดาที่แสดงให้บุตรเห็น เป็นการปลูกฝังพฤติกรรม

^{๑๖} อกุ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๕๓/๑๐

^{๑๗} อกุ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๕๓/๑๐.

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๓๐/๓๓๐

^{๑๙} อกุ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๒๖๕/๖๗.

^{๒๐} อกุ.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๑๒๘/๒๑๕.

^{๒๑} อกุ.อฏฐก.(ไทย) ๒๓/๑๓๕/๒๓๕.

^{๒๒} อกุ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๒๕๑/๕๘.

ดังกล่าวแก่บุตรทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๒๓} นอกจากมารดาบิดาจะสอนให้บุตรได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตด้วยตนเองแล้ว ยังต้องส่งเสริมให้บุตรของตนได้ศึกษาเรียนรู้ศิลปะวิชาต่างๆที่จำ

เป็นภายนอกบ้าน อันได้แก่โรงเรียน หรือการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้เขามีความรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ดี สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวและครอบครัวได้ ซึ่งศิลปะวิทยาการมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่และความมั่นคงของชีวิต หากผู้ใดไม่มีความรู้หรือทักษะความสามารถอย่างใดอย่างหนึ่งสำหรับดำรงชีวิต ก็จะกลายเป็นผู้ที่ไร้ความสามารถไม่อาจจะดำรงอยู่ได้อย่างผาสุกด้วยเหตุนี้มารดาบิดาจะต้องให้การศึกษาแก่บุตรธิดาของตนเพื่อให้เขาเติบโตมาด้วยความรู้ความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้

๔) เป็นธุระให้บุตรเมื่อจะมีคู่ครอง(ปฏิรูปน ทาเรน สยฺญโณชฺติ)เมื่อบุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่สมควรจะมีครอบครัว มารดาบิดาต้องรับภาระเอาใจใส่ดูแลด้านการมีครอบครัวของบุตรเริ่มจากการให้คำแนะนำในการเลือกคู่ครองของบุตร โดยให้คำปรึกษาในฐานะที่มารดาบิดาฝ่ายประสบการณ์มาก่อนยอมให้คำแนะนำที่ดีแก่บุตรได้ ตลอดจนการขวนขวายภาระตามประเพณี เช่นการสู่ขอ การหมั้น การสมรส ฯลฯซึ่งมารดาบิดาจะต้องช่วยเหลือด้านทรัพย์สินเงินทองอันเป็นค่าธรรมเนียม ได้แก่ค่าสินสอด ค่าใช้จ่ายในการแต่งงานเป็นต้น ในสังคมที่ผู้ใหญ่เป็นผู้จัดหาคู่สมรสให้กับบุตร มารดาบิดายังต้องมีบทบาทอย่างมากเพราะต้องมีการเลือกสรรคนที่ดีเพื่อที่จะมาเป็นบุตรเขย หรือสะใภ้ของตนโดยต้องคำนึงถึงความผาสุกในครอบครัวของบุตรเป็นสำคัญ หรือในสังคมที่ชายหญิงมีอิสระในการเลือกคู่ครองเอง มารดาบิดาก็ต้องคอยให้คำแนะนำบุตรให้รู้จักเลือกคนที่ดี เพื่อมาเป็นสามีหรือภรรยา

๕) มอบทรัพย์สินให้ตามโอกาสอันควร (สมเย ทายชฺชํ นิยุยาเทนฺติ)มารดาบิดาเป็นผู้ให้การสงเคราะห์บุตรด้วยทรัพย์สินเงินทองตามที่จำเป็น เพื่อให้เขาได้นำไปใช้จ่ายส่วนตัว และเมื่อ บุตรอยู่ในวัยอันสมควรที่จะต้องได้รับมรดกจากตระกูล ผู้เป็นมารดาบิดาจะต้องแบ่งปันมรดกของตระกูลให้แก่บุตรแต่ละคนเพื่อนำไปเป็นฐานสำหรับการสร้างเนื้อสร้างตัวต่อไปในอนาคต การมอบทรัพย์สินให้กับบุตรนั้นจะต้องดูความเหมาะสม และให้ในเวลาที่เหมาะสม(สมเย)ไม่ควรให้ตามใจบุตร หรือเอาวัตถุเงินทองเป็นสิ่งสำคัญในการเลี้ยงดู เช่นปัจจุบันมารดาบิดาบางคน มีวิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยให้เงินทองแทนการเลี้ยงดู จนมีคำกล่าวว่าเป็น “สัตว์เลี้ยงลูกด้วยเงิน” ซึ่งเป็นคำเรียกรมารดาบิดายุคปัจจุบัน การให้วัตถุสิ่งของเงินทองแก่บุตรอย่างไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม จะเป็นการปลูกฝังค่านิยมทางวัตถุ(วัตถุนิยม)ให้กับบุตรทำให้ไม่รู้จักคุณค่าของเงินทอง

^{๒๓} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต),ความสุขของครอบครัว คือสันติสุขของสังคม, หน้า๑๔-๑๕

ที่ถูกต้อง และเป็นการสร้างนิสัยฟุ่มเฟือย ตามใจตนเอง ขาดความพากเพียรพยายามในการแสวงหาและพึ่งพาตัวเอง เพราะเคยได้รับการตามใจจากมารดาบิดามาตั้งแต่เด็ก

มารดาบิดาเมื่อเห็นบุตรชายบุตรหญิงเติบโตเป็นผู้ใหญ่สมควรจะมีครอบครัวแล้ว มารดาบิดาต้องรับภาระหน้าที่เอาใจใส่ด้านการมีครอบครัวของบุตร เริ่มจากการให้คำแนะนำ ในการเลือกคู่ครองของบุตร โดยให้คำปรึกษาในฐานะที่เป็นมารดาบิดาได้ผ่านประสบการณ์มาก่อน ย่อมให้คำแนะนำที่ดีแก่บุตรได้ ตลอดจนการติดต่อสู่ขอ การหมั้นมั่น การสมรส ตามประเพณี ฯลฯ ซึ่งมารดาบิดาจะต้องช่วยเหลือด้านทรัพย์สินเงินทอง ค่าสินสอดทองหมั้นค่าใช้จ่ายในการแต่งงาน เป็นต้น มารดาบิดาจะต้องทบทวนในการเลือกสรรคนที่จะมาเป็นบุตรเขย หรือบุตรสะใภ้ โดยต้องคำนึงความสุขของครอบครัวบุตรเป็นสำคัญ หรือตามใจให้บุตรชายและบุตรหญิงมีอิสระในการหาคู่ครองเอง มารดาบิดาต้องคอยให้คำแนะนำบุตรให้รู้จักเลือกคนดี เพื่อมาเป็นสามีหรือภรรยา เพราะคู่สมรสทุกคนย่อมต้องการความเป็นรักแท้ ต้องการความจริงใจจากคู่ครองของตน หากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนอกใจ ก็จะเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวอย่างแน่นอน หรืออาจก่อให้เกิดความแตกร้างในครอบครัวทั้งสองฝ่าย เพราะการนอกใจของคู่ครอง และได้แต่งงาน อยู่กินกันเป็นสามีภรรยา สามีจะต้องมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อภรรยา ไม่คบหาหญิงอื่นในเชิงชู้สาว ภรรยาก็ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อสามี ไม่นอกใจไปมีชายอื่น หากทั้งสองฝ่ายไม่มีความจริงใจต่อกัน ก็จะเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนตามมามากมาย พระพุทธองค์ตรัสว่า “ทุกของหญิงสำคัญสองประการ^{๒๔} ได้แก่ (๑) ทุกข์ เพราะการคลอบุตร และ (๒) ทุกข์ เพราะการอยู่ร่วมกับหญิงร่วมสามี (ภรรยาน้อย) หรือสามีมีหญิงอื่น” อันเป็นความทุกข์ของหญิงและโดยปกติทั่วไปของสตรี ย่อมไม่ปรารถนาที่จะให้มีหญิงอื่น ดังปรากฏในฐานสูตร^{๒๕} ที่กล่าวถึงความปรารถนาของสตรี ๕ ประการ ได้แก่ (๑) ขอให้เกิดในตระกูลที่เหมาะสม (๒) ขอให้ได้แต่งงานกับสามีที่มีตระกูลที่เหมาะสม (๓) ขอให้อยู่กับสามีที่ไม่มีหญิงอื่น (๔) ขอให้มีความงามควบคุมสามีได้ ฉะนั้น การที่สามีมีหญิงอื่นจึงเป็นความผิดต่อภรรยาของตนอย่างสูงสุด และเป็นสาเหตุของปัญหาของครอบครัวนานับประการ ภรรยาต้องมีความจริงใจต่อสามี ถ้าหญิงใดประพฤตินอกใจสามี ก็จะถูกประณามจากสังคมว่าเป็นหญิงหลอหลวง มักมาก ในกามารมณ์ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวยกย่องหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามีของตน ไม่ประพฤตินอกใจสามีแม้จะมีโอกาสก็ตาม ว่าเป็นผู้สร้างประโยชน์สุขให้กับตนเองทั้งในปัจจุบันและปรโลก “ในขุททกนิกาย วิจารณ์วัตถุ”^{๒๖} ได้กล่าวถึงสาเหตุนางเทพธิดาองค์หนึ่งมีรัศมีกายเปล่งปลั่ง

^{๒๔} พ.เถรี.อ. (ไทย) ๒๖/๔๖๔/๔๑๒.

^{๒๕} ส. ศพ. (ไทย) ๑๘/๔๕๒/๒๘๔.

^{๒๖} พ. วิ. (ไทย) ๒๖/๑๑/๑๒.

มีอานุภาพมาก เป็นเพราะตอนเป็นมนุษย์นางเป็นผู้มีสัจจะต่อสามี ไม่นอกใจ จึงได้รับอานิสงส์ของบุญกรรมนั้น ส่วนผู้ที่ประพฤตินอกใจสามี เป็นชู้กับชายอื่น ก็ถูกตีเคียนอย่าง และเป็นสาเหตุสาเหตุของความแตกแยกในครอบครัว จนก่อให้เกิดปัญหาตามมาในที่สุด แม้จะจากโลกนี้ไปแล้วก็พบกับทุกข์ ใน”อุคคหสูตร”^{๒๗}ได้อธิบายหน้าที่ของภรรยา เพิ่มดังนี้

๑) จงปรนนิบัติเลี้ยงดูมารดาบิดาของสามี ด้วยการตื่นก่อนท่านนอนที่หลังท่านคอยรับใช้ดูแลท่าน ประพฤติตนเป็นที่พอใจ พูดคำสุภาพอ่อนโยน

๒) จงให้เกียรติและนับถือบุคคลที่สามีเคารพ เช่น มารดาบิดา สมณพราหมณ์ พิงอุปฐากดูแลท่านเหล่านั้นด้วย

๓) จงเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ทำงานอย่างรอบครอบ

๔) ดูแลงานบ้านว่ามีสิ่งใดที่ทำแล้ว สิ่งใดที่ยังไม่ทำ ดูแลผู้ป่วยในบ้านและพึงช่วยเหลืองานที่เขาทำไม่ได้ รู้จักแบ่งสิ่งของให้แก่ผู้อื่น

๕) รักษาทรัพย์สินที่สามีหามาได้ ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและไม่นำเงินทองไปใช้ในทางเสียหาย ในคัมภีร์มโนรถปุรณิ^{๒๘} และคัมภีร์ธัมมปทัญญูกถา^{๒๙}ได้กล่าวถึงข้อพึงปฏิบัติสำหรับหญิงที่ไปอยู่กับตระกูลสามี ในฐานะเป็นภรรยา และเป็นลูกสะใภ้ ซึ่งเป็นโอวาทของธัญชัยเศรษฐีผู้เป็นบิดา ที่กล่าวสอนนางวิสาขาผู้เป็นบุตรสาว ก่อนที่นางจะแต่งงานอยู่กับสามี โอวาทที่ท่านเศรษฐีให้แก่นางวิสาขานั้นมี ๑๐ ประการ ได้แก่

๑.ไฟในอย่านำออก (อนุโตอคุติ พหิ น นิกริตพุโพ) ได้แก่การไม่นำเอาเรื่องราวเฉพาะ ไปบอกกล่าวแก่บุคคลภายนอก

๒.ไฟนอกอย่านำเข้า(พหิ อคุติ อนุโต น ปเวเสตพุโพ) ได้แก่การไม่นำเอาเรื่องราวหรือปัญหาภายนอกเข้ามาภายในครอบครัว เพราะพอจะทำให้เกิดความแตกแยกภายในครอบครัวได้

๓.ควรให้แก่ผู้ควรให้ (ททนต์สุเสว ทาทพุพ) ได้แก่ควรให้วัตถุสิ่งของและการช่วยเหลือแก่ ผู้ที่ให้ตอบ หรือให้แก่ผู้ที่ควรให้ เช่นผู้ที่มีอุปการคุณตอบต่อตนเองและครอบครัว

๔.ไม่ควรให้แก่ผู้ที่ไม่ให้(อททนต์สุส น ทาทพุพ) ได้แก่ ไม่ควรให้แก่บุคคลที่ไม่มีน้ำใจตอบแทนหรือให้ไปแล้วไม่ประกอบประโยชน์ใดๆ

๕.ควรให้ทั้งแก่ผู้ให้และผู้ที่ไม่ให้ (ททนต์สุสาปี อททนต์สุสาปี ทาทพุพ) ได้แก่ การให้เพื่อสงเคราะห์ญาติมิตรที่ขัดสน โดยไม่หวังผลตอบแทน

^{๒๗}อง. ปญจก.(ไทย) ๒๒/๓๓/๓๕.

^{๒๘}อง.เอกก.อ.(ไทย) ๑/๕๗/๓๖๐

๖.ควรนั่งให้เป็นสุข (สุข นิสีทิตสพฺพ) ได้แก่การรู้จักกิจกรรมารยาทที่เหมาะสมกับตน แม้จะนั่งจะเดินต้องมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ในตระกูล รู้จักที่ต่ำที่สูง ที่ควรนั่ง มีไม่ควรนั่ง

๗.ควรบริโภคให้เป็นสุข (สุข ภุจฺจิตฺตพฺพ) ได้แก่รู้จักมารยาทในการรับประทานอาหาร ไม่รับประทานอาหารก่อนผู้ใหญ่ รู้จักการตระเตรียมอาหารตามเวลา และรู้จักประมาณในการบริโภค

๘.พึงนอนให้เป็นสุข (สุข นิปฺหฺจิตฺตพฺพ) ได้แก่การรู้จักจัดเวลาในการสำหรับนอนหลับพักผ่อนให้เป็นเวลาและเหมาะสมกับตน โดยการตื่นก่อนนอนที่หลัง ไม่เกียจคร้านนอนกลางวัน

๙.พึงบูชาไฟ (อภฺคฺติ ปริจฺจิตฺตพฺพ) ได้แก่การปรนนิบัติบุคคลฝ่ายสามี ๑ ประเภท ที่เปรียบเหมือนไฟ เพราะถ้าปฏิบัติถูกต้องย่อมเกิดคุณมาก แต่ถ้าปฏิบัติผิดอาจเกิดโทษร้ายแรง เหมือนไฟเผาผลาญตัวเอง^{๓๐} ได้แก่(๑)มารดาบิดา(๒) สามี บุตร และคนในปกครอง และ(๓) บรรพชนต้นกบวชที่เคารพนับถือของตระกูล^{๓๑}

๑๐.พึงนอนน้อมต่อเทวดา (อนฺ โคเตวฺดา นมฺสฺสิตฺตพฺพ) ได้แก่การให้ความเคารพมีความนอบน้อมต่อสามีและมารดาบิดาของสามี เพราะเป็นจุเทวดาประจำตระกูล

หน้าที่ของสามีและภรรยาดังกล่าว มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัว เพราะสามีภรรยาเป็นเสาหลักของครอบครัว และเป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์กัน^{๓๒} ครอบครัวที่ขาดสามีภรรยาซึ่งเป็นมารดาบิดาของบุตรด้วย ก็จะทำให้ครอบครัวไม่มั่นคง ดังคำสุภาษิตไทยว่า “ขาดพ่อเหมือนถ่อหักขาดแม่เหมือนแพแตก”ดังนั้น ทั้งสามีและภรรยาล้วนมีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อความอยู่รอดของครอบครัว การทำหน้าที่ของสามีภรรยาอย่างสมบูรณ์ จะเป็นผลให้ครอบครัวสงบสุข

๒.๒.๒ หน้าที่การเลี้ยงดูด้านจิตใจ

การเลี้ยงดูด้านจิตใจได้แก่การประพடுத்தตนเป็นคนดี ด้วยการกระทำความดีทางกาย วาจา และทางใจ ปฏิบัติแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นสิ่งที่เจริญใจของ มารดาบิดา ย่อมทำให้บุตรมีความสุขใจเพราะบุตรเป็นคนดี หากบุตรประพฤติไม่ดี ทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ครอบครัวและวงศ์ตระกูล ก็จะทำให้ มารดาบิดาเป็นทุกข์ไม่สบายใจ การเลี้ยงดูทางใจจึงเป็นสิ่งสำคัญของการตอบแทนคุณ มารดาบิดา เพราะเพียงแต่การเลี้ยงกายอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้มารดาบิดาเป็นสุขได้ ฉะนั้นบุตรจึงต้องให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูทางใจแก่ มารดาบิดาด้วย

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมมัญญูชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๕๓.

^{๓๑} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/ ๒๒๘/๑๕๓.

^{๓๒} พ.ช.ทสก.(ไทย) ๒๓/๕๓๘-๕๑๘/๑๔๐.

มารดาบิดาเป็นผู้นำของสมาชิกในครอบครัว เปรียบเสมือนผู้เป็นใหญ่ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ และการเว้นจากอกคิ ๔

มารดาบิดาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำให้บุตรธิดาภูมิใจ เพราะว่าบุตรธิดาคือสุดที่รักในดวงใจที่ประเสริฐที่สุด บางครั้งบุตรธิดามีความเห็นไม่ถูกต้องอาจจะแสดงอาการดื้อรั้นอย่างสุภาพ ก็ควรแสดงความเห็นด้วยเหตุและผลให้ถูกต้องบุตรก็เชื่อฟังในโอวาท มารดาบิดา อย่าได้แสดงความไม่สุภาพออกมาเป็นอันขาด ส่วนธรรมพื้นฐานสำหรับบุตรธิดาที่พึงมีต่อมารดาบิดาคือ “ความกตัญญูกตเวทิตา” เพราะท่านทั้งสองได้ชื่อว่าเป็นบุพการีคือ ผู้มีอุปการคุณมาก่อน บุตรที่เป็นผู้กตัญญูกตเวทิตา ระลึกถึงอุปการคุณของมารดาบิดา ย่อมเลี้ยงดูท่านทั้งสอง ทำกิจการงานของท่าน เชื่อฟังในโอวาท ไม่ทำให้อับอายแก่ผู้รอบรู้ เป็นผู้มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล จัดว่าเป็นผู้ที่สมควรได้รับการสรรเสริญ และพระพุทธศาสนาเรียกบุตรประพฤตินี้ว่า “สัตบุรุษ” คือ คนดี มารดา บิดาทำหน้าที่ทางใจ มี ๕ ประการ คือ

- ๑) พาลูกเข้าวัดศึกษาพระธรรมคำสอนใน
- ๒) ชักจูงลูกสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน
- ๓) ชักนำลูกให้ทำบุญรักษาศีล
- ๔) ชักนำให้ลูกได้ฝึกจิตใจให้มีสมาธิ
- ๕) ชักนำให้ลูกเข้าร่วมกาชาดปัสตร์^{๓๓}

มารดาบิดาเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิตมาก่อน ย่อมแนะนำพร่ำสอนให้บุตรได้รู้และปฏิบัติตามเป็นแบบอย่างได้อีกทั้งความรัก ความปรารถนาดีของ มารดาบิดาที่มีต่อบุตร ย่อมจะแนะนำในทางที่ดี บุตรที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำของ มารดาบิดา ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต แต่เมื่อบุตรยังเล็กอยู่ไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเองจึงต้องอาศัย มารดาบิดาเป็นกัลยาณมิตรคอยแนะนำบุตรจึงมีการพัฒนาการในด้านต่างๆตามลำดับ ส่วนพัฒนาการทางด้านจิตของบุตรนั้น เมื่อตอนแรกเกิดจนเติบโตเป็นมนุษย์ทุกคนมีอนุสัย^{๓๔} ติดตามตัวมาตั้งแต่เด็ก แม้จะยังอยู่ในวัยเด็กไร้เรี่ยวสาวยังไม่รู้จักอะไรเป็นอะไร ก็มีอนุสัยซ่อนอยู่^{๓๕} และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีวุฒิภาวะสมบูรณ์และถูกกระตุ้นจากสิ่งภายนอก เมื่อเป็นเช่นนี้ บุตรจึงต้องอาศัยมารดาบิดาคอยควบคุมห้ามปรามมิให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาตามอำนาจของกิเลสฝ่ายต่ำ อีกทั้ง มารดาบิดายังต้องแนะนำให้รู้จักการควบคุมจิตใจตนเองของบุตรให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมของสังคม

^{๓๓} ลัดดา ประสาร, “บทบาทของบิดากับการเลี้ยงดูบุตร : กรณีศึกษาจากรายการโทรทัศน์บ้านรักลูก, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔) หน้า ๒๑.

^{๓๔} กิเลสที่นอนเนื่องในสันดาน

^{๓๕} ม.ม.(ไทย)๑๓/๑๕๔/๑๒๔.

๒.๒.๓ หน้าที่การเลี้ยงดูด้านสัมมาทิฐิสติปัญญา

พระพุทธศาสนายกย่องการตอบแทนพระคุณของมารดาบิดาในชั้นที่สูงที่สุดคือ พยายามเปลี่ยนทัศนคติของมารดาบิดาที่เป็นมิจฉาทิฐิให้เป็นสัมมาทิฐิ คือ จากความเห็นผิดมาสู่ความเห็นถูกต้องดังปรากฏในอังคุตตรนิกายทุกนิบาตดังนี้

๑) การเลี้ยงดูด้านปัญญา มารดาบิดาต้องปลูกฝังให้มีทัศนคติความเห็นที่ถูกต้องได้แก่ความเห็นที่ตรงกับความเป็นจริง เช่น เห็นในสิ่งที่เห็นคุณว่าเป็นคุณ เห็นในสิ่งที่เห็นโทษว่าเป็นโทษ รู้จักแยกแยะถูกผิด กุศล อกุศลประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ของสิ่งต่างๆอย่างรู้เท่าทัน การมีทัศนคติที่ถูกเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำ การพูด และการคิดอย่างถูกต้องในลักษณะตรงกันข้ามหากมีทัศนคติที่ผิด ก็จะนำไปสู่การกระทำ การพูด และการคิดที่ผิดเช่นเดียวกัน

๒) ปลูกฝังให้มีวิธีคิดด้วยปัญญา ได้แก่ วิธีคิดตามแนวโยนิโสมนสิการกล่าวคือ การคิดพิจารณาอย่างแยกแยะตามหลักของเหตุและผล สามารถคิดแก้ปัญหาได้ และตัดสินใจอย่างถูกต้องบนฐานของปัญญา มารดาบิดา ควรปลูกฝังให้บุตรคิดเป็น ด้วยการคิดตามหลักของเหตุและผล อันเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่คิดตามอำนาจของกิเลสฝ่ายดำมี โลภะ โทสะ โมหะ ตลอดจนการดำรงชีวิตในทางเป็นกุศล ได้แก่ ดำริในการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อแผ่ต่อผู้อื่น ไม่ดำรงในทางอกุศล เช่น ดำริในการอาฆาตพยาบาท

๓) การปลูกฝังให้บุตรมีปัญญาจะต้องกระทำด้วยเหตุผลมารดาบิดาต้องอธิบายแนะนำบุตรด้วยเหตุและผล ไม่ใช่อารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมากำกับพยายามให้บุตรสามารถพิจารณาสิ่งต่างๆที่เข้ามาในชีวิตทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจด้วยตัวเอง สามารถมีวิธีคิดและตัดสินใจอย่างถูกต้องว่า สิ่งนั้นเป็นคุณหรือเป็นโทษ ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ หรือไม่ควรกระทำ เป็นต้นซึ่งเป็นการปลูกฝังให้เด็กสามารถพึ่งพาตัวเองได้ระยะยาวในการสร้างสรรค์ปัญญาด้วยวิธีการทั้ง๓นี้คือ^{๓๖}

ก) ส่งเสริมให้บุตรได้ฟัง อ่าน เขียน สนทนา ได้เรียนรู้(สุดมยปัญญา)ในสิ่งที่ป็นสารประโยชน์ ซึ่งเป็นสาระประเทืองปัญญา และศึกษาเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ จากบุคคลรอบข้างจากสื่อสารมวลชนเป็นต้น ทั้งนี้ มารดาบิดาจะต้องตระหนักให้บุตรได้แยกแยะข้อมูลที่เป็นสาระและไม่เป็นสาระ โดยเลือกเอาสิ่งที่เป็นสาระ และเป็นประโยชน์ต่อชีวิตเท่านั้น

ข) ส่งเสริมให้บุตรได้รู้จักคิดรู้จักพิจารณาไตร่ตรอง(จินตามยปัญญา)ในสิ่งต่างๆอย่างรู้เท่าทันให้สามารถแยกแยะถูกผิด ดีชั่ว ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ได้ด้วยตัวเอง

^{๓๖} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๒๒๘/๑๕๕.

ค) ส่งเสริมให้บุตรได้ปฏิบัติด้วยตัวเอง(ภาวนามยปัญญา)ในสิ่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ชีวิต เพื่อให้บุตรได้ประจักษ์ด้วยตัวเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางให้เกิดปัญญาได้

มารดาบิดามีส่วนสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุตร ผู้ใดสามารถอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดี ได้จึงควรค่าแก่การยกย่องว่าเป็นมารดาบิดาที่สมบูรณ์แบบ การอบรมสั่งสอนทางด้านจิตวิญญาณ เป็นสิ่งมีค่ายิ่งสำหรับชีวิต ท่านพุทธทาสภิกขุ^{๓๗} กล่าวว่า การเป็น มารดาบิดาเป็นได้ ๒ ความหมาย กล่าวคือ มารดาบิดาทางฝ่ายกาย คือการได้ให้การกำเนิดและเลี้ยงดูด้านร่างกายให้เจริญเติบโต และการเป็น มารดาบิดาทางฝ่ายจิตวิญญาณ ได้แก่การอบรมสั่งสอนให้มีศีลธรรม สามารถอยู่ในสังคมเป็นสุข และให้มีโลกุตรธรรมได้^{๓๘} ได้แก่สามารถชักนำให้อยู่เหนือโลก ด้วยการรู้เท่าทันต่อธรรมคาโลก จนจิตไม่เป็นทุก การที่มารดาบิดาสอนบุตรของตนให้เป็นคนดี มีสัมมาทิฐิในการดำเนินชีวิต เชื่อว่าได้ทำหน้าที่อย่างดีเยี่ยม พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการสอนที่ดีเยี่ยม ได้แก่สามารถแนะนำบุคคลได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนสมบูรณ์ได้ เรียกว่า “อนุศาสนีปาฏิหาริย์” เป็นปาฏิหาริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่าปาฏิหาริย์ใด ๆ

มารดาบิดาที่เป็นสัมมาทิฐิมีสติมีปัญญายู่แล้วให้มีโอกาสในการประพฤติธรรมให้ยิ่งขึ้นไป ให้มารดาบิดามีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เพราะเมื่อมารดาบิดาถึงธรรมด้วยปัญญามีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่สร้างกรรมชั่วด้วยตนเอง ย่อมเป็นการปิดทางแห่งอบายภูมิ คือ แม้สิ้นชีวิตก็ไม่ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มีนรก สัตว์เดรัจฉาน เปรต และอสุรกาย แต่จะเลื่อนชั้นตนเองเป็นอริยชน เป็นพระอริยบุคคลพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงด้วยการพยายามให้มารดาบิดาดำรงอยู่ในฐานะอย่างนี้ บุตรจึงเชื่อว่าเป็นการตอบแทนที่แท้จริง

๒.๒.๔ หน้าที่ของมารดาบิดาที่ปรากฏในสังคาลกสูตร

พระพุทธเจ้าทรงแสดงหน้าที่ที่มารดาบิดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดาไว้ในคัมภีร์สังคาลกสูตร ถือว่าเป็นทิศเบื้องหน้า เพราะเป็นบุคคลที่ถูกได้รู้จักและ ใกล้ชิดที่สุด ถึงกับพระพุทธองค์ทรงตรัสเรียกว่า “ทิศเบื้องหน้า” เป็นบุคคลที่บุตร-ธิดาควรบำรุง เลี้ยงดู เอาใจใส่ และให้ความสำคัญก่อนกว่าใคร ๆ ทั้งสิ้น เพราะท่านทั้ง ๒ นั้น ท่านได้ทำหน้าที่ของท่านมาเป็นอย่างดี ไม่มีขาดตกบกพร่อง ไม่กลัวต่อความยากลำบาก และแม้แต่ชีวิตของท่านเอง ท่านก็ยังสละแทนลูกได้โดยสนิทใจ

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ยกย่องมารดาบิดาไว้ในสังคาลกสูตร ว่ามารดาบิดาเป็นปรัตติมทิศ คือ ทิศเบื้องหน้าที่ย่อมจะอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑.ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

^{๓๗} พุทธทาสภิกขุ, พ่อแม่สมบูรณ์แบบ, กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๗, หน้า ๕-๑๕

๒.ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓.ให้ศึกษาศิลปวิทยา

๔.หาภรรยา(สามี)ที่สมควรให้

๕.มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร^{๓๔}

นอกจากทำหน้าที่รับผิดชอบต่อบุตรธิดาแล้ว การที่จะพาตนเองและครอบครัวดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่นนั้น มารดาบิดาต้องมีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพราะว่ามนุษย์มีความต้องการคือค้นหาหรือความอยากรู้อยากเห็นโดยเฉพาะในกามตัณหา ซึ่งมีรูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสธรรมารมณ์ มนุษย์สรรค้ำหาสิ่งที่ตนต้องการเพื่อสนองความต้องการของตนเองและครอบครัว มารดาบิดาประกอบอาชีพสัมมาอาชีพะเป็นความมั่นคงของครอบครัว ความมีมนุษยสัมพันธ์ดีไม่เป็นเสน่ห์อย่างเดียวนั่น แต่เป็นความประทับใจของผู้ได้คบค้าสมาคมด้วยเพราะเป็นคนสบาย ไม่ถือตัว ไร่ เร่ง คบด้วยแล้วสบายใจ ใครๆก็ชอบเข้าหาสามารถหาทรัพย์สินเงินสร้างครอบครัวให้อบอุ่นมีความสุขในหลายๆ ด้าน สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ด้วยการวางตัวดี อยู่ในศีลธรรม ^{๓๕}

๒.๒.๕ หน้าที่ของมารดาบิดาที่ปรากฏในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี

ในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินีกล่าวถึงหน้าที่ที่มารดาบิดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดาไว้ดังนี้

๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว หมายถึง มารดาบิดากล่าวถึงโทษอันเป็นไปในปัจจุบัน และภพหน้าของปาณาติบาต เป็นต้น แล้วห้ามว่า ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าทำกรรมเห็นปานนั้นเลย ดังนี้เตือนบุตรที่ทำแล้ว

๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี หมายถึง มารดาบิดาแม้ให้สินจ้างเหมือนอนาถาบิณฑิก เศรษฐีก็ยังให้บุตรตั้งอยู่ในการสมาทานศีลเป็นต้น

๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา หมายถึง มารดาบิดารู้ความที่บุตรตั้งอยู่ในโอวาทของตนแล้วยังบุตรให้ศึกษาศิลปะมีการคำนวณชั้นยอดเป็นต้นอันไปตามวงศ์ตระกูล

๔) หาภรรยา(สามี) ที่สมควรให้ คือ สมควรด้วยตระกูล ศีล และรูปร่าง เป็นต้น

๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันควร หมายถึง รู้จักเวลาให้ทรัพย์สินเงินทองไว้ใช้จ่าย ซึ่งมีกำหนดไว้ ๒ เวลา คือ (๑) ให้ทรัพย์ตามปกติ เรียกว่า นิจสมัย คือให้ทรัพย์ไว้ใช้สอยในเวลาปกติ (๒) ให้ทรัพย์ตามกาล เรียกว่า กาลสมัย คือให้ทรัพย์ตามกาลที่เหมาะสม เช่น เมื่อถึง

^{๓๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒.

^{๓๕} ไชย ฌ พล อัครศุภเศรษฐ์, การสร้างเสน่ห์และความประทับใจ, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่พลัสเพล, ม.ป.ป. หน้า ๑๒๖.

คราวตัดจุกหรือแต่งงาน เป็นต้น หรือในเวลาที่บุตรเจ็บป่วยใกล้สิ้นชีวิต ก็ให้ทรัพย์แก่บุตร เพื่อให้บุตรได้ทำกุศลก็ถือว่าเป็นการให้ในกาลสมัยเช่นกัน^{๔๐}

มารดาบิดาผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ทั้ง ๕ ประการนี้ ถือว่าได้ประพฤติตามจรรยาบรรณที่ท่านกำหนดไว้เป็นหลัก และจัดว่าได้ประพฤติกุศล ประพฤติเป็นธรรมโดยแท้ ผลที่ได้รับ นอกจากจะทำให้บิดามารดาได้รับความรักนับถือจากบุตรธิดาแล้ว ยังเป็นเหตุให้สังคมส่วนรวมพลอยสงบสุข และเรียบร้อยไปด้วย เจตนารมณ์ของธรรมะ คือ หน้าที่หรือจรรยาบรรณของบิดามารดา มีดังนี้

๑. เพื่อให้บิดามารดาสำนึกในหน้าที่ เป็นพ่อแม่ที่ดี
๒. เพื่อรักษาคุณภาพความเป็นมนุษย์ไว้
๓. เพื่อแก้ปัญหาสังคมเรื่องบิดามารดาทอดทิ้งบุตร
๔. เพื่อสร้างหลักประกันให้แก่สังคมระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา
๕. เพื่อจรรโลงคุณธรรมของบิดามารดาไว้ในสำนึกของบุตรธิดา
๖. เพื่อป้องกันมิให้บุตรธิดาประพฤติเสียหาย เพราะไม่มีผู้ดูแลเอาใจใส่
๗. เพื่อให้บุตรธิดาได้เห็นแนวทางในการวางตัวดีในสังคม
๘. เพื่อให้บิดามารดาคอยประคับประคอง เป็นพี่เลี้ยงบุตรธิดาจนกว่าจะช่วยตัวเองได้^{๔๑}

๒.๓ ความสำคัญของมารดาบิดา

ความสำคัญของมารดาบิดา สองคำนี้เป็นคำที่ทรงอานุภาพที่สุดในโลกคนไม่ว่าจะเชื้อชาติไหน ภาษาใด หรือศาสนาใดคงไม่มีใครที่ไม่รู้จักคุณค่าของมารดาบิดา แม้หลายคนในโลก รวมทั้งเพื่อนสนิทที่พร่ำบอกว่ารักเรา แต่เอาเข้าจริง ๆ ในที่สุดก็คงจะเหลือเพียงผู้เดียวที่ไม่ยอมทอดทิ้งเรานั้นคือ แม่คนที่แม้จะลำบากอย่างไรจะหิวโหยเพียงไหนจะขาดแคลนสักปานใด สุดท้ายก็จะกระทำทุกอย่างเพื่อไม่ให้เราหิวคือบุคคลมหัศจรรย์ที่สามารถเลี้ยงลูก ๑๐ คนได้ แม้ว่าลูก ๑๐ คนนั้นจะเลี้ยงดูท่านเพียงคนเดียวไม่ได้ก็ตาม ผู้วิจัยศึกษาความสำคัญของมารดาบิดา ที่เป็นต้นแบบ ดังนี้

๒.๓.๑ ความสำคัญของมารดาบิดาต้นแบบ

มารดาบิดาเป็นบุคคลที่มีอุปการคุณต่อบุตรเป็นอย่างยิ่งเพราะทั้งสองเป็นผู้ให้ทั้งชีวิตและประสบการณ์ให้การอบรมพร่ำสอน เพื่อมุ่งหวังให้บุตรธิดาเป็นคนดี รู้จักรับผิดชอบต่อ

^{๔๐} ที. ม. อ. (ไทย) ๔ / ๑๐๒/๖๑.

^{๔๑} กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, นวโกวาทฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐๕.

ภาระหน้าที่ของตนและสังคมการจะกระทำหน้าที่เหล่านี้ได้ดี มารดาบิดาจะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรธิดา “เพราะผู้ที่สั่งสอนผู้อื่นได้ดี จะต้องอบรมตนเองให้เป็นแบบอย่างเสียก่อน” ดังหลักการที่ว่า “ยถาวาที” คือ สอนอย่างไร “ตถากาโร” คือ ทำอย่างนั้น และ “ยถากาโร” คือ ทำอย่างไร “ตถาวาที”^{๔๒} คือ สอนอย่างนั้น” จึงจะได้รับการยอมรับและไม่ถูกติเตียน เพราะบุตรธิดาหรือสมาชิกในครอบครัวจะมีคุณภาพหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับต้นแบบคือมารดาบิดา “หากมารดาบิดาเป็นผู้มีศรัทธา ตั้งมั่นในศีล ไตรตรองด้วยปัญญาก่อนลงมือกระทำ พฤติกรรมทั้ง ๓ ประการนี้ย่อมซึมซับแก่บุตรไปโดยปริยายเหมือนต้นไม้อายุที่เจริญเติบโตด้วยกิ่งใบเปลือกและแก่นเพราะอาศัยขุนเขาใหญ่นั้นเอง”

มารดาบิดา เป็นผู้ใกล้ชิดบุตรธิดาที่สุด มีอิทธิพลในการหล่อหลอมบุตรธิดาให้เป็นพลเมืองดีหรือเป็นพลเมืองร้ายมากกว่าใครๆ แต่บิดามารดาทุกคนย่อมปรารถนาให้บุตรธิดาของตนเป็นพลเมืองดี เป็นคนดีของครอบครัวและของสังคมทั้งสิ้น เพื่อให้บรรลุดุจดประสงศ์อันนี้ บิดามารดาจำต้องมีจริยาบรรณ คือมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อบุตรธิดาของตน เมื่อบิดามารดาปฏิบัติหน้าที่อันนี้แล้ว นอกจากจะทำให้บุตรธิดาเป็นคนดีดังประสงค์ได้แล้ว ยังเป็น เหตุให้บุตรธิดา เกิดความสำนึกและซาบซึ้งในตัวบิดามารดาว่าเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนอย่างแท้จริง และเป็นเหตุจูงใจให้บุตรธิดาสอนอบพระคุณในโอกาสต่อไปด้วย^{๔๓}

๒.๓.๒ ความสำคัญของมารดาบิดาในฐานะเป็นพระพรหมของบุตรธิดา

คำว่า มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร หมายความว่า มารดาบิดาย่อมประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมหรือธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในบุตร คือ ท่านปรารถนาให้บุตรธิดามีความสุข จึงอุทิศสัพพะทานอุทิศสิ่งดีทุกอย่าง ตั้งใจคอยสอดส่องหาอุปายที่จะให้บุตรธิดา ประสบสุขทุกเมื่อ เมื่อได้ทราบวาทะกิจการใดจักเป็นไปเพื่อประโยชน์และสุขแก่บุตรธิดา แม้จะต้องพร่าประโยชน์และสุข ส่วนตนลงก็ยอม มุ่งความสุขสำราญแก่บุตรธิดา เป็นเบื้องหน้านี้ คือ ท่านมีความเมตตาความรักมารดาบิดาเป็นพระพรหมของบุตรธิดาเพราะมีความประพฤติเช่นเดียวกับพระพรหม คือ มีพรหมวิหาร ๔ ในบุตรธิดามารดาบิดาเป็นพระพรหมของบุตรธิดาเพราะมีความประพฤติเช่นพระพรหม มารดา บิดา แปลความหมายได้มากมาย เช่น

มารดาบิดาเป็นบุคคลสำคัญในครอบครัว ผู้มีฐานะเป็นมารดาบิดาได้จะต้องมีบุตรที่เกิดจากเลือดเนื้อของตน ดังนั้นมารดาบิดาเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติมากมาย มีคุณูปการต่อบุตรธิดาเหลือ

^{๔๒} พจนานุกรม, พจนานุกรมธรรม ฉบับพุทธทาส, จัดพิมพ์ฉลอง ๑๐๕ ปีชาดกาลพุทธทาส, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๖.

^{๔๓} <http://www.songpak16.com/aticle/mother.html> (ออนไลน์) ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

คณานับ ฐานะของมารดาบิดาจึงได้รับการยกย่องเป็นฐานะที่สูงสุดเป็นปฐมนิยบุคคลในสหพรหมสูตร^{๔๔} พระพุทธองค์คุณสมบัติของมารดาบิดาไว้ ๔ ประการมีความสำคัญต่อบุตรเป็นอย่างยิ่งได้แก่

๑. เป็นพระพรหมของบุตร
๒. เป็นครูคนแรกของบุตร
๓. เป็นเทวดาของบุตร
๔. เป็นอาหุเนยบุคคล

ในคัมภีร์มังคลัตถปิณี ได้อธิบายคุณสมบัติของมารดาบิดาทั้ง ๔ ประการไว้ดังนี้^{๔๕}

๑. เป็นพระพรหมของบุตร เนื่องจากผู้เป็นมารดาบิดามีความประพฤติเช่นกับพรหม เพราะมีพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ได้แก่เมตตา รักและปรารถนาดีต่อบุตร, กรุณาสงสารห่วงใยเมื่อบุตรประสบทุกข์, มุทิตา ชื่นชมยินดีเมื่อบุตรได้ดี, และอุเบกขา คอยฟังดูอยู่ห่างๆ ไม่ก้าวร้าวชีวิตเมื่อมีครอบครัวแล้ว

การที่พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบมารดาบิดาเป็นพระพรหมของบุตร(พรหมมาตาปิตรี)^{๔๖} เพราะคำว่า “พรหม” ในความหมายของพระพุทธศาสนา ได้แก่ผู้ประเสริฐ ดังพระพุทธองค์ทรงเปรียบพระองค์เองว่าดังพรหม^{๔๗} ทรงเรียกบุคคลที่ประพฤติดีงาม มีคุณธรรมที่สูงส่งกว่าเป็นผู้มีตนดังพรหม^{๔๘} และทรงเรียกการประพฤติพระวินัยว่าเป็นการประพฤติพรหมจรรย์^{๔๙} คำว่าพรหมในความหมายของพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ประเสริฐ สูงส่ง การที่มารดาบิดามีการประพฤติต่อบุตรด้วยจิตใจที่ดีงาม ยากที่บุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่บิดามารดาจะกระทำได้ ด้วยเหตุนี้ฐานะของมารดาบิดาจึงเป็นผู้ประเสริฐ เป็นพระพรหมของบุตร ท่านปรารถนาให้บุตรธิดาพ้นทุกข์ คอยสอดส่องถึงเหตุการณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเสีย อันพึงมีแก่บุตรธิดาเสมอ เมื่อทราบว่ามีทุกข์เกิดขึ้นก็รีบชวนช่วยแก้ไขป้องกันจนสุดความสามารถ นี่ก็ท่านมีความกรุณาความสงสาร เมื่อท่านได้ทราบว่าบุตรธิดา มีความสุขความเจริญตามสมควรแก่ฐานะแล้ว ก็ไม่จัดการแก้ไข หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญใจแก่บุตรธิดา แต่คอยฟังดูอยู่ว่าจะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางไม่ดีจะได้ป้องกันและแก้ไข หาใช้วางเฉยโดยมิได้ทำอะไรก็หา

^{๔๔} อ.จ. จตุกก.(ไทย) ๒๑/๖๓/๘๑.

^{๔๕} ม.น.ก. (ไทย) ๑/๒๖๕/๒๓๑

^{๔๖} อ.จ. ติก. (ไทย) ๒๐/๔๓๐/๑๖๘.

^{๔๗} พ. เกร. (ไทย) ๒๖/๓๕๐/๓๓๑.

^{๔๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔/๔.

^{๔๙} ที.ที. (ไทย) ๔/๑๐๒/๕๕.

ไม่นี้ท่านมีอุเบกขา คือ ความวางเฉย มารดาบิดามีคุณธรรมคือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทั้ง ๔ นี้
ประจำใจ จึงเรียกว่าพรหมของบุตร

๒.๓.๓ ความสำคัญของมารดาบิดาในฐานะเป็นบุรพเทพของบุตรธิดา

เนื่องจากมารดาบิดาเป็นเทวดาคนแรกของบุตร(บุรพเทพ) ได้ประพฤติดนเช่นกับเทพคือ
การไม่คำนึงถึงส่วนเสียของบุตร มุ่งแต่ให้บุตรเกิดความเจริญเท่านั้น เช่นกับวิสุทธิเทพ(พระ
อรหันต์) ที่ไม่คำนึงถึงความผิดของบุคคล หวังแต่จะให้มีความเจริญรุ่งเรือง การที่มารดาบิดาได้
ชื่อว่าเป็นบุรพเทพ เพราะท่านได้ประพฤติดนดังเทพแก่บุตรก่อนเทพอื่นใด ดังนั้น เทพทั้งหลาย
นอกจากมารดาบิดา ล้วนเป็นเทพที่ทำอุปการคุณต่อบุตรภายหลังมารดาบิดาจึงชื่อว่า “ปัจฉาเทพ”
คำว่า “เทพ” ตามความหมายของพระพุทธศาสนามี ๓ ประเภท^{๕๐}ได้แก่

๑. สมมุติเทพ ผู้ที่ได้รับสมญานามว่าเป็นเทพโดยสมมติจากประชาชน ได้แก่
พระราชา และพระราชวงศ์

๒. อุบัติเทพ เทวดาที่อุบัติในสวรรค์ชั้นต่างๆเป็นเทวดาโดยกำเนิดและ

๓. วิสุทธิเทพ ผู้ที่เป็นเทพโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่พระอรหันตปัจฉิมสาวก และพระ
ปัจเจกพุทธเจ้าท่านเปรียบเทียบมารดาบิดาเป็นเทพ เพราะเห็นว่าท่านทั้งสองปฏิบัติต่อบุตรด้วย
จิตใจบริสุทธิ์ ผู้มีจิตใจที่ดีงามเช่นนี้ชื่อว่าเป็นเทพทางจิตใจ โดยมีคุณธรรมที่ดีงาม เพราะธรรม
สามารถยกจิตใจบุคคลให้สูงส่งคุณเทพท่านเรียกว่าเทวธรรม^{๕๑} ปราบปรามให้บุตรของตนมีความสุข
ความเจริญ มารดาบิดาจึงชื่อว่าเป็นเทวดา คือ ผู้ประเสริฐสุดสำหรับบุตร ท่านไม่พยายามที่จะทำ
ความชั่วให้ปรากฏแก่ลูก เกรงบุตรจะถือเอาแนวปฏิบัติสร้างตนในทางที่ผิด เมื่อลูกรู้จักคุณแล้ว ทำ
ปฏิการะตอบแทน จึงเป็นบุญเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ เพราะเหตุที่ท่านทั้งสองบำเพ็ญตน เป็นเหมือน
พระวิสุทธิเทพผู้ประเสริฐ ซึ่งท่านไม่ปรารถนาถึงความผิดใดๆ ที่พวกคนพาลก่อขึ้น มุ่งแต่ให้พวก
เขามีความสุขความเจริญฝ่ายเดียว คุณความดีของมารดาบิดาข้อนี้เอง ท่านจึงได้นามว่า “บุรพเทวดา
ของบุตร”เป็นเทพที่สัมผัสได้โดยไม่ต้องออกไปหาที่ไหน^{๕๒}

มารดาบิดาคือเทวดาและร่มโพธิ์ร่มไทรของบุตร อีกประการหนึ่ง ท่านเรียกแม่ว่าเทวดา

^{๕๐} พ. จู.(ไทย) ๓๐/๒๑๔/๘๕.

^{๕๑} พ. ข.(ไทย) ๒๓/๖/๒.

^{๕๒} ผศ.มานพ นักการเขียน, พระพุทธศาสนา กับ สตรีศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

เพราะให้ความคุ้มครองให้การรักษาท่าน กล่าวที่บ้านเรือนใดมีการเคารพมารดาบิดาบูชามารดา บิดาบ้านเรือนนั้นมีเทวดาคุ้มครองรักษา บ้านเรือนใดบุตรธิดาไม่เคารพ ไม่บูชาไม่สักการะต่อ มารดาบิดา บ้านเรือนนั้นไม่มีเทวดารักษาเทวดาก็คือความงามความดีนั่นเอง ไม่ใช่เทวดาที่เขาเขียน วิชาฝ่าผนังเทวดาก็คือคุณธรรมครอบทั่วใดเคารพมารดาบิดาคนในครอบครัวนั้นมีคุณธรรมมี ความรักมารดาบิดารักมารดาบิดานั้นแหละ คือ สิ่งคุ้มครองครอบทั่วเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้ บุตรธิดาในครอบครัวนั้นอยู่เย็นเป็นสุข เพราะฉะนั้นผู้เคารพมารดา บิดา จึงชื่อว่ามิโพธิ์ไทรใบดก คุ้มครองรักษา ไม่ถูกฝน ไม่ถูกแดด ไม่ถูกความทุกข์ความเดือดร้อนครอบงำจิตใจ มีความเป็นอยู่ อย่างปลอดภัย

ในอรรถถา ขุททกนิกาย อิติวุตตะ จตุกกนิบาต ได้อธิบายไว้ว่า แม้มารดาบิดาทั้งหลายก็ เช่นนั้นเหมือนกัน มุ่งแต่ความเสื่อมไปแห่งสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ และการเกิดขึ้นแห่งประโยชน์แก่ เขาเหล่านั้นโดยส่วนเดียว ไม่คำนึงถึงความผิดของบุตรทั้งหลาย เป็นทักษิณยบุคคลผู้ยอดเยี่ยม ปฏิบัติอยู่เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข เพราะได้พรหมวิหารทั้ง ๔ อย่างโดยนัยที่ได้กล่าว มาแล้ว นำมาซึ่งความที่อุปการะที่บุตรทำแล้วในตนให้เป็นอุปการะมีผลานิสงส์มากมาย และมารดา บิดาเหล่านั้นเป็นเทพมาแต่ต้นทีเดียว เพราะมีอุปการะแก่บุตรเหล่านั้น ก่อนกว่าเทพทั้งมวล เพราะ เหตุนี้ บุตรเหล่านั้นรู้จักเทพเหล่านั้นว่าเป็นเทพ ให้เทพเหล่านั้นพอใจ เข้าไปนั่งใกล้เทพเหล่านั้น ครั้นรู้วิธีให้เทพพอใจแล้ว ปฏิบัติอยู่อย่างนั้น ก็ได้ประสบผลของข้อปฏิบัตินั้นด้วยอำนาจของ มารดาบิดาเหล่านั้นก่อน ฉะนั้น เทพเหล่านั้นจึงชื่อว่าเป็นปัจฉาเทพ (เทพองค์หลัง) ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย คำว่า ปุพฺพเทวา นี้ เป็นชื่อของมารดาบิดา ทั้งหมด^{๕๓}

๒.๓.๔ ความสำคัญของมารดาบิดาในฐานะเป็นบูรพาจารย์ของบุตรธิดา

มารดาบิดาเป็นบูรพาจารย์ของบุตรธิดาเพราะเป็นอาจารย์ก่อนอาจารย์ทั้งหมดคือมารดา และบิดาสั่งสอนบุตรธิดาแต่แรกว่า “จงนั่งอย่างนี้ยืนอย่างนี้” และว่า “คนนี้ควรเรียกว่าพ่อ” ต่อมา อาจารย์อื่นๆจึงสั่งสอนศาสตร์ต่างๆคำว่าเป็นบูรพาจารย์ หมายความว่า ท่านเป็นอาจารย์คนแรกของบุตรก่อนอาจารย์อื่นทุกคน ท่านสอนให้นั่งให้เดินให้กินให้เรียกพ่อเรียกแม่สอนให้รู้ว่าคนไหน เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นตาชาย เป็นลุง ป้า น้า อา สอนให้รู้จักสิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ รู้จักบาปบุญคุณ โทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ส่วนอาจารย์อื่นๆ เป็นอาจารย์ทีหลังสอนทีหลังพ่อแม่ทั้งนั้นมารดา บิดา เป็นทั้งครูอาจารย์ก่อนกว่าครูอาจารย์อื่นๆ เป็นผู้แนะนำอบรมสั่งสอนให้ลูกรู้จักกินนอนพูด

^{๕๓} ขุ. อิติ. (ไทย) ๒๑ / ๘๐/๘๑.

ทำ รู้จักดีชั่วควรไม่ควรเป็นทั้งผู้สอนและผู้ฝึกหัดให้ทุกอย่างท่านจึงสงเคราะห์มารดาบิดาว่าเป็นบุรพทิศในทิศคุณความดีข้อนี้จึงได้นามว่า“บุรพจารย์ของลูก”^{๕๔}

มารดาบิดา คือ ครูคนแรกของเรา มารดาบิดาของเรานั้นก็เป็นเหมือนครูคนแรกของเรา คุณแม่นั้นแหละเป็นครูคนแรกพ่อก็ยังต่อมามากเพราะอะไรเพราะเรา อยู่ใกล้แม่มากกว่าพ่อเด็กทั่ว ๆ ไปนั้นมักรักแม่มากกว่าพ่อ น้อยคนนักที่จะรักพ่อกว่าแม่ อันนี้มันมีเหตุผลหลายอย่างที่ทำให้รักแม่มากกว่าพ่อ ก็เหมือนกันในใจนี้รักแม่มากกว่าพ่อ ทำไมจึงได้เป็นเช่นนั้น ไม่ใช่ความลำเอียงแต่มันเป็นเรื่องของธรรมชาติเพราะเราอยู่ใกล้ชิดแม่มากกว่าพ่อ อยู่กับแม่มาตั้งแต่ลิบเดือนในท้องแล้วออกมาเป็นตัวน้อยๆ ผู้ที่คอยประคบประหงมป้อนข้าวป้อนน้ำอาบอาบน้ำทำให้ล้างสิ่งสกปรกให้ ก็คือคุณแม่แน่นอนพ่อบานๆทำแทนแม่สักทีหนึ่ง แล้วเวลาทำก็เก้งก้างไม่ค่อยจะเรียบร้อยเพราะไม่มีหน้าที่จะต้องทำอย่างนั้น พ่อมีหน้าที่ไปทำงานนอกบ้านนอกเรือนหาเงินหาทองมาเลี้ยงครอบครัว แต่แม่มีหน้าที่อยู่กับลูกตลอด เพราะฉะนั้นแม่จึงสนิทสนมกับลูกมากกว่าพ่อ ความสัมพันธ์ทางจิตใจก็มากกว่า เว้นไว้แต่บางคนแม่ตายไปเสีย มีแต่พ่อก็เลี้ยงลูกมาได้เหมือนกันในบางครอบครัว เป็นครูคนแรกของบุตร(บุรพจารย์)^{๕๕} เนื่องจกมารดาบิดาเป็นผู้ได้อบรมสั่งสอนบุตรก่อนบุคคลอื่นใด นับตั้งแต่แรกเกิดมารดาบิดาอบรมพ่าสอนบุตรให้รู้จักกินเดิน นั่ง นอน พูด ตลอดจนความรู้และคุณธรรมจริยธรรมต่างๆจนเติบโตใหญ่ จึงเป็นครูอาจารย์คนแรก ต่อมาบุตรจึงได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูอาจารย์คนอื่นนอกจากมารดาบิดา เรียกว่า “ปิตาจารย์”

๒.๓.๕ ความสำคัญของมารดาบิดาในฐานะเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตรธิดา

มารดาบิดาเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตรธิดา เพราะเป็นผู้สมควรเครื่องอุปโภคและบริโภคที่บุตรธิดานำมาบูชา ต้อนรับ มารดา บิดา เป็นผู้ที่มีพระคุณหลายประการดังกล่าวมาแล้ว เป็นทั้งผู้ให้กำเนิด เป็นทั้งผู้เลี้ยงดูให้อุปการะและสั่งสอน จนเป็นผู้สมควรอย่างยิ่งที่ถูกผู้กตัญญูรู้คุณ จะพินาศสักการะ มีอาหารและผ้าผ่อนท่อนสไบ เป็นต้น มาบูชาเป็นการตอบแทนพระคุณท่าน เพราะเมื่อสักการะบูชาท่านแล้ว ย่อมได้ผลานิสงส์มากเหมือน ได้สักการะบูชาแด่พระอรหันต์จีณาสพ ท่านจึงได้นามว่าเป็น “อาหุเนยบุคคลของลูก” เพราะเป็นที่เคารพบูชาของบุตร ธิดาทั้งหลาย

เขาคือนำมาบูชา คือผู้หวังผลวิเศษต้องนำมาจากที่ไกลแล้ว จึงถวายในท่านผู้มีคุณทั้งหลายคำว่า อาหุณะ นี้เป็นชื่อของข้าว น้ำและผ้าสำหรับปกปิดกายเป็นต้น มารดาบิดาย่อมควรซึ่งของควรบูชานั้น เพราะเป็นนาสำหรับปลูกฝังอุปการธรรม เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า อาหุเนยยะ ด้วย

^{๕๔} บ. อิติ. (ไทย) ๒๑ / ๘๐ / ๘๑.

^{๕๕} บ. อิติ. (ไทย) ๒๑ / ๘๐ / ๘๑.

เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย คำว่า อาหุเนยยะ นี้เป็นชื่อของมารดาบิดาทั้งหลาย เป็นชื่อที่สมควรการกราบไหว้บำรุงด้วย เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาเป็นอย่างยิ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า

ถ้าไม่มีสังคหกรรมเหล่านี้

มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้รับการนับถือ

หรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ

แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหกรรมเหล่านี้

ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านี้จึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรเริญ^{๕๖}

มารดาบิดาเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร เนื่องจากมารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการคุณต่อบุตรทุกด้าน สมควรที่บุตรจะต้องสักการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและการดูแลตอบแทน เช่นเดียวกับพระอรหันต์ซึ่งเป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรสักการบูชา เพราะท่านเหล่านั้นมีคุณสมบัติคือผู้บริสุทธิ์จากกิเลสและมีอุปการคุณต่อบุคคลด้วยการให้แนวทางแสงสว่างทางปัญญา จึงเป็นผู้ที่ควรบูชา เช่นเดียวกับมารดาบิดาที่มีอุปการคุณต่อบุตรอย่างมหาสารนอัคคิสูต^{๕๗} ได้แสดงผลของอาหุไนยบุคคลว่า เพราะอาศัยกำเนิดมาได้เพราะมารดาบิดาเป็นผู้ให้ กำเนิดลักษณะของอาหุไนยบุคคลเป็นคุณสมบัติของพระอริยสงฆ์ ซึ่งพระอริยสงฆ์ประกอบด้วยลักษณะ คือ เป็นผู้รับของบูชา(อาหุเนยโย) เป็นผู้รับของต้อนรับเลี้ยงดู(ปาหุเนยโย)เป็นผู้ควรรับของทำบุญ(ทกขิเนยโย)เป็นผู้ควรรับการเคารพนอบน้อม(อณุชลิกรณิโย)และเป็นเนื่อนานูญของชาวโลก(ปญฺญญกฺเขตฺต)^{๕๘}มารดาบิดาก็มีฐานะเช่นเดียวกับบุตรพึงกระทำตอบ ได้แก่เป็นผู้ควรแก่การรับบูชา การต้อนรับ การทำบุญ การเคารพกราบไหว้จากบุตรทั้งหลายและเป็นนานูญที่บุตรสามารถทำบุญกับมารดาบิดาโดยมีผลคือความสุขความเจริญ^{๕๙}หากผู้ใดปฏิบัติต่อมารดาบิดาอย่างถูกต้องย่อมได้รับความดีงามและการสรเริญจากสังคม แม้ตายไปแล้วย่อมประสบสุคติ ส่วนผู้ปฏิบัติผิดในมารดาบิดา ก็จะได้รับความเสื่อม ความพินาศแม้ตายไปแล้วย่อมประสบทุกติ

^{๕๖} ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๓๓ / ๒๑๘.

^{๕๗} อจ. สดตค.(ไทย)๒๓/๔๔/๔๓.

^{๕๘} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓/๕.

^{๕๙} จุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๑๕๔/๔๒.

๒.๔ ประเภทของมารดา บิดา

มารดาบิดา มีความแตกต่างกันอยู่บ้างในระหว่างความคิดเห็น เพราะว่าความนึกคิดย่อมมีความแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่ที่ว่าความคิดนั้นจะสร้างประโยชน์ต่อครอบครัวและบุตร ธิดาหรือไม่ แต่ถ้าเป็นมารดา บิดาที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีเป็นมารดา บิดาดั้นแบบในทางพระพุทธศาสนาก็จะแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ มารดา บิดาที่มีความคิดเป็นสัมมาทิฐิ และมารดา บิดาที่มีความเห็นเป็นมิฉนาทิฐิ ผู้วิจัยจะศึกษาดังนี้

๒.๔.๑ มารดาบิดาที่เป็นสัมมาทิฐิ

มารดาบิดาที่เป็นสัมมาทิฐิ มีสติมีปัญญาอยู่แล้วให้มีโอกาสในการประพฤติธรรมให้ยิ่งขึ้นไป มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เพราะเมื่อมารดาบิดาถึงธรรมด้วยปัญญามีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่สร้างกรรมชั่วด้วยตนเอง ย่อมเป็นการปิดทางแห่งอบายภูมิ คือ แม้สิ้นชีวิตก็ไม่ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มีนรก สัตว์เดรัจฉาน เปรต และอสุรกาย แต่จะเลื่อนชั้นตนเองเป็นอริยชน เป็นพระอริยบุคคลพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงมารดา บิดาที่มีความคิดเป็นที่ชอบต้องมีการวางตัวที่ดีมีคุณค่า มี ๕ ประการ คือ

๑) ศีลธรรม ควรตั้งอยู่และปฏิบัติอย่างมั่นคง ได้แก่การไม่ทำลายหรือทำร้ายผู้อื่น การไม่ลักหรือนื้อโกงทรัพย์สินของผู้อื่น การไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ไม่พูดโกหก ไม่เสพย์สุราเมรัย หรือสิ่งเสพติด

๒) คุณธรรม คือธรรมที่เป็นไปเพื่อความเกื้อกูลและความสุขในปัจจุบัน คือเป็นประโยชน์ในชาตินี้ หรือหลักธรรมอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น เรียกว่า ทิฐุธรรมมีกตประโยชน์

๓) จริยธรรม คือ คุณสมบัติที่ทำให้งดงาม ได้แก่ หิริ ละอายชั่ว โธ่ปดะกลัวบาป ความอดอดกลั้น สุภาพ อ่อนโยน และการสำรวม ประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้ที่ประสบความสำเร็จ มีความงามทางจิตใจ วาจา และพฤติกรรมทางกายที่ดี

๔) คุณภาพ คือ ความเป็นคนที่มีลักษณะที่มีค่าต่อตนเองและผู้อื่น มีการให้ การพูดจาที่อ่อนหวาน ทำในสิ่งที่ประโยชน์และผู้อื่น และวางตนเสมอไม่วิบัติตน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น

๕) ความเหมาะสม คือ การวางตัวให้สมกับฐานะ เช่นการวางตัวให้สมกับวัย เป็นเด็ก ก็หมั่นเรียนรู้ ซักถามเชื่อฟัง อ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่อวดรู้อวดเก่ง เป็นผู้ใหญ่ก็วางตัวให้

สมกับเป็นผู้ใหญ่ คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๖๐} หลักธรรมสำหรับมารดา บิดาดันแบบ

๒.๔.๒ มารดาบิดาที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ

มารดาบิดาที่มีความเห็นเป็นมิจฉาทิฎฐิ คือ เป็นมารดา บิดาที่มองเห็นผิด มองในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ตน และประโยชน์ท่าน ไม่ยึดเอาคุณธรรมที่ดีเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างกรรม

ชั่วเอาไว้ คือ กรรมกิเลส กรรมที่ทำให้เศร้าหมองทำจิตใจให้เศร้าหมองไปด้วย ทั้ง ๔ ประการ

- ๑) ปาณาติบาต ทำชีวิตให้ตกไป
- ๒) อทินนาทาน ถูเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
- ๓) กามสุมิฉณาจาร ประพฤติผิดในกาม
- ๔) มุสาวาท พูดเท็จ^{๖๑}

การกระทำทั้ง ๔ อย่างนี้ถือว่าเป็นการประพฤติดนในทางที่ผิดจากศีลธรรมอันดีงามทั้งส่วนตนและส่วนรวม สร้างกรรมชั่วให้ตนและครอบครัว นักปราชญ์ผู้รู้ไม่สรรเสริญยกย่อง

๒.๕ คุณสมบัติของมารดาบิดาดันแบบในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คุณสมบัติ หมายถึง คุณงามความดีที่เป็นลักษณะพิเศษประจำบุคคล^{๖๒} ในที่นี้หมายถึงของมารดา บิดาดันแบบในพุทธศาสนา คือ มารดาบิดาที่เป็นผู้สร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดีให้แก่บุตรธิดา มีความเจริญในชีวิต ผู้วิจัยจะศึกษามารดาบิดาดันแบบในพระสูตรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ คุณสมบัติของการเป็นมารดาบิดาดันแบบในพรหมสูตร

คัมภีร์พระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงความสำคัญของมารดาบิดาไว้ในพรหมสูตร ดังข้อความที่ปรากฏว่าลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย มารดาบิดา อันบุตรแห่งตระกูลทั้งหลายใด บุชาอยู่ในเรือนของตน ตระกูลทั้งหลายนั้น ชื่อว่ามีพรหม มีบูรพาจารย์ มีอาหุไนย คำว่าพรหม บูรพาจารย์

^{๖๐} ทศนีย์ จำพิรุณ, “บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้านทหารอากาศ,” *ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.)

^{๖๑} คณาจารย์เลี้ยงเชียง, *ธรรมวิภาค และคหิปปิฎกัตติ ฉบับมาตรฐาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๖๔.

^{๖๒} พจนานุกรม, *พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๒๔๕.

อาहुไนยน์ เป็นคำเรียกมารดาบิดาทั้งหลาย นั่นเพราะเหตุอะไร เพราะมารดาบิดาทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้พุ่มพักเลี้ยงดู แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย ^{๖๓}

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มารดาบิดา มีชื่อเรียก ๓ อย่าง คือ

๑. พรหม

๒. บุรพาจารย์

๓. อาहुไนย

ที่ได้ชื่อว่า เป็น พรหม บุรพาจารย์ อาहुไนย เหล่านี้ เป็นคำเรียกมารดาบิดาทั้งหลาย เพราะท่านทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีอุปการะมาก เป็นผู้พุ่มพักถนอมชีวิต เลี้ยงดูให้มือเท้าเติบโตให้คัมภีร์เลียดในอก ประคบประหงมให้เป็นไปโดยต่อเนื่องกัน แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย ก็การที่บุตรทั้งหลายได้เห็นอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ในโลกนี้เกิดมีขึ้นเพราะได้อาศัยมารดาบิดา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศตระกูลที่บุชามารดาบิดาว่าเป็นตระกูลมีพรหมประจำบ้าน โดยมีมารดาบิดาเป็นพรหมจริงอยู่ พระพรหมจะไม่ละภาวนา ๔ อย่าง คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ฉันทะ มารดาบิดาทั้งหลายก็ฉันทะเหมือนกันจะไม่ละภาวนา ๔ อย่าง พึงทราบระยะกาลภาวนา ๔ อย่าง คือ

๑. ในเวลาที่บุตรยังอยู่ในท้อง มารดาบิดาจะเกิดเมตตาจิตอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจะได้เห็นบุตรน้อยปลอดภัย มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบบริบูรณ์

๒. แต่เมื่อบุตรน้อยยังเยาว์ นอนแบเบาะ มีเลือดไรไต่ตอมนอนกระสับกระส่าย ส่งเสียงร้องจ้า เมื่อมารดาบิดาได้ยินเสียงบุตรส่งเสียงร้องจ้ำก็จะเกิดความกรุณาขึ้น

๓. แต่ในเวลาทีบุตรวิ่งเล่นไปมาหรือตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว มารดาบิดามองดูแล้วจะมีจิตอ่อนไหว บันทึกรังใจเหมือนกับสามีและภรรยาที่เขายึด ๑๐๐ ครั้ง หย่อนลงในฟองเนยใส จะมีมุทิตาจิตเกิดขึ้น

๔. แต่เมื่อบุตรเริ่มมีครอบครัว แยกเรือนออกไป มารดาบิดาจะเกิดความหวังใจว่า บัดนี้ บุตรของเรามาสามารถเป็นอยู่ได้ตามลำพัง ก็จะมีอุเบกขาขึ้น แท้จริง มารดาบิดาทั้งหลายตั้งแต่บุตรเกิดแล้ว ย่อมให้เล่าเรียน ให้ศึกษาว่า จงนั่งอย่างนี้ จงยืนอย่างนี้ จงเดินอย่างนี้ จงนอนอย่างนี้ จงเคี้ยวอย่างนี้ จงกินอย่างนี้ คนนี้ควรเรียกพ่อ คนนี้ควรเรียกแม่ คนนี้ควรเรียกพี่ คนนี้ควรเรียกน้อง ควรทำสิ่งนี้ ไม่ควรทำสิ่งนี้ ควรเข้าไปหาคนชื่อนั้น ไม่ควรเข้าไปหาคนชื่อนั้น ในเวลาต่อมา อาจารย์เหล่านั้นจึงให้สืลปะเรื่องช้าง เรื่องม้า เรื่องรถ เรื่องธนู และการนับด้วยนิ้วมือเป็นต้น อาจารย์เหล่านั้นให้สละ ให้อาศัยอยู่ในสืล ให้อบรมพา ให้อบรมพหุพจน์ ให้อุปสมบท ให้อบรมวิโสคาปัติมรรคเป็นต้น ดังนั้น อาจารย์เหล่านั้นทั้งหมดจึงชื่อว่าป็นอาจารย์ในภายหลัง (ปัจฉา

^{๖๓} อัง. ตัก. (ไทย) ๒๑ / ๖๓ / ๑๐๓.

อาจารย์) ส่วนมารดาบิดาเป็นอาจารย์ก่อนกว่าทุกอาจารย์ (บุรพาจารย์) มารดาบิดาผู้เอ็นดูบุตรจึงเป็นผู้เหมาะสมควรจะได้รับข้าวน้ำเป็นต้นที่บุตรจัดหามาเพื่อต้อนรับ ดังนั้น บุตรผู้มีปัญญาพึงนอบน้อมสักการะท่านด้วยข้าวยาคุฎิรและของควรเคี้ยว น้ำปานะ ๘ อย่าง ผ้าสำหรับนุ่งและผ้าสำหรับห่ม ที่นอนเครื่องรองรับคือเตียงและดั่ง เครื่องอบ เครื่องลูบไล้สำหรับกำจัดกลิ่นเหม็นทำให้มีกลิ่นหอม การสันทนาการด้วยการให้อาบรดตัวด้วยน้ำอุ่นในหน้าหนาวและน้ำเย็นในหน้าร้อน การล้างเท้าด้วยน้ำอุ่นและน้ำเย็น และการทาด้วยน้ำมัน บัณฑิตทั้งหลายเห็นการปรนนิบัติมารดาบิดาแล้ว ย่อมสรรเสริญเขาในโลกนี้ เพราะมีการปรนนิบัติบำรุงมารดาบิดานั้นเป็นเหตุ เขาละโลกนี้ไปสู่ปรโลกแล้วสถิตอยู่ในสวรรค์ ย่อมร่ำเรงบันเทิงใจด้วยทิพย์สมบัติ^{๖๔}

๒.๕.๒ คุณสมบัติของการเป็นมารดาบิดาต้นแบบในสังคาลสูตร

สังคาลสูตรเป็นพระสูตรที่แสดงหลักธรรมที่สำคัญ ในทางพระพุทธศาสนาไว้จำนวนมากเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหายาวผมขอสรุปความให้สั้นกระชับเน้นให้เข้ากับ“บทบาทของแม่” ดังต่อไปนี้

สมัยเมื่อพระพุทธองค์ประทับจำพรรษาที่พระวิหารเวฬุวัน เขตพระนครราชคฤห์ เช้าวันหนึ่งเสด็จออกบิณฑบาต ทอดพระเนตรเห็นสังคาลภคฺคหบดีบุตร ผู้มีผมเปือก เสื้อผ้าชุ่มน้ำ กำลังไหว้ทิศทั้งหกอยู่ก็ตรัสถามถึงการไหว้ทิศทั้งหก ไหว้เพราะเหตุใด ภคฺคหบดีหนุ่มก็ตอบว่า ไหว้ทิศทั้งหกเพราะบิดาสั่งเสียไว้ก่อนตาย

พระพุทธองค์ก็ตรัสสอนในลักษณะว่า เขาไม่นอบน้อมกันอย่างนี้หรือ ภคฺคหบดีบุตรถามว่าเขามีวิธีการนอบน้อมกันอย่างไรหรือ พระพุทธองค์ตรัสในลักษณะว่า เรามีหลักในการไหว้หรือนอบน้อมอย่างนี้ ตั้งใจฟังให้ดีนะ ภคฺคหบดีบุตรรับคำ

หลักการก็มีอยู่ว่า ต้องทำให้ร่างกายปราศจากกรรมอันลามก ๑๔ ประการก่อน คือ ต้องละกรรมกิเลส ๔ ประการ คือ ปาณาติบาต๑ อทินนาทาน๑ กาเมสุมิฉาจาร๑ มุสาวาท๑ ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ (อกติ) ๔ คือ ความรัก(ฉันทาคติ) ความชัง(โทสาคติ) ความกลัว(ภยาคติ) และความหลง(โมหาคติ) ไม่เสพทางเสื่อมแห่งโภคะ(อบายมุข) ๖ ประการ คือ

๑. การค้ำน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
๒. การเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในกลางคืน
๓. การเที่ยวดูมหรสพ
๔. การพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
๕. การคบคนชั่วเป็นมิตร

^{๖๔} อัง. จตุกก.(ไทย) ๒๑/๔/๔.

๖. ความเกียจคร้าน^{๖๕}

จากนั้นทรงขยายความหมายของเพื่อนชั่วหรือมิตรชั่ว และเพื่อนดีหรือมิตรดีไว้ในพระสูตรอย่างละเอียด และทรงแนะนำให้เก็บสะสมทรัพย์เหมือนแมลงผึ้งผนวกรังและเมื่อทรัพย์สินมั่งคั่งใหญ่โตเหมือนดังจอมปลวกแล้วให้ทำการแบ่งทรัพย์สมบัติออกเป็น ๔ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ใช้เลี้ยงดูสมานมิตรและใช้ซื้อข้าวของเครื่องใช้

ส่วนที่ ๒ กับส่วนที่ ๓ ใช้ในการประกอบกิจการงาน ลงทุนสร้างอาชีพ

ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ใช้ในยามอันตราย (ยามเจ็บป่วย ขาดเจ็บ ทำงานไม่ไหว)

เมื่อทำให้ร่างกายปราศจากกรรมอันลามก ๑๔ ประการแล้วพระพุทธองค์ก็ทรงสอน เรื่องการให้วิทิสหรือการปกปิดทิสไม่ให้ได้รับภัยอันตรายทั้ง ๖ แก่ สังคาลกฤตหีนบุตรอีกครั้ง โดยแสดงว่า

“...ท่านพึงทราบทิส ๖ เหล่านี้ คือ

พึงทราบมารดาบิดาว่าเป็นทิสเบื้องหน้า

อาจารย์เป็นทิสเบื้องขวา

บุตรและภรรยาเป็นทิสเบื้องหลัง

มิตรและอำมาตย์เป็นทิสเบื้องซ้าย

ทาสและกรรมกรเป็นทิสเบื้องต่ำ

สมณพราหมณ์เป็นทิสเบื้องบน...”^{๖๖}

พระพุทธองค์ยกย่องมารดาบิดาให้เป็นทิสเบื้องหน้าเพื่อให้บุตรหรือลูกทำการบำรุงมารดาบิดาด้วย ๕ สถาน คือ

๑. ท่านเลี้ยงเรามาโตแล้วให้เลี้ยงท่านตอบ

๒. รับทำกิจ การงานของท่าน

๓. ช่วยดำรง รักษาวงศ์ตระกูลไม่ให้เสื่อมเสีย

๔. ปฏิบัติตัวดีให้เหมาะสมที่จะรับทรัพย์มรดกจากท่าน

๕. เมื่อท่านล่วงลับดับขันธแล้ว ทำบุญอุทิศถวายให้ท่าน

บทบาทของมารดาบิดาผู้เป็นทิสเบื้องหน้า ควรแสดงความอนุเคราะห์แก่บุตรธิดา ๕ สถาน คือ

๑. สอนให้คงเว้นจากการทำความชั่ว

๒. สอนให้ตั้งอยู่ในคุณความดี

^{๖๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/ ๒๔๗/ ๒๐๒.

^{๖๖} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/ ๑๕๘ / ๑๔๖.

๓. ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ

๔. หากรรยา (สามี) ที่มีความเหมาะสมให้

๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในสมัย (ในเวลาที่เหมาะสม)

หลักธรรมที่เป็นข้อยึดเหนี่ยวนำใจสงเคราะห์ซึ่งกันและกันให้อยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการ คือ ๑. การให้ (ทาน) ๒. การเจรจาไพเราะ (ปิยวาจา) ๓. การประพฤติให้เป็นประโยชน์ (อรรถจริยา) ๔. ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลาย ในคนนั้น ๆ ตามควร (สมานัตตตา) ธรรมดังกล่าวเปรียบเหมือนกับสลักรถ (นอคยัคคัลล) อันเล่นไปอยู่ มารดาบิดาก็ควรมีธรรมดังกล่าวนี้ ถ้าไม่มีก็จะไม่ได้รับความนับถือและการบูชาจากบุตร ถ้าใครปฏิบัติตามก็จะได้รับความเป็นใหญ่และการสรรเสริญจากสาธุชนในสังคม

บทบาทหน้าที่ของมารดาบิดาที่มีต่อลูก และหน้าที่ของลูกที่มีต่อแม่พ่อ จึงไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อย่างใด พระพุทธองค์ทรงแสดงชี้แจงแนะนำหลักใหญ่ ๆ เอาไว้ให้ชาวพุทธบริษัทได้สัปดาห์ไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตนั้น นักปราชญ์ผู้รู้ได้ประพันธ์เป็นบทกลอนคติสอนใจชวนให้น่าไปปฏิบัติ ดังนี้

สิ่งไหนที่	แม่เห็น	เป็นสิ่งชั่ว
ผู้คนทั่ว	เขตคาม	ห้ามกันไว้
แม่คอยสอน	ลูกน้อย	ผู้กลอยใจ
ห้ามมิให้	กระทำ	ด้วยคำทรมาน

(ห้ามทำความชั่ว)

แม่พราสอน	ให้ทำ	ตามพระศาสน์
ตามพระบาท	ศาสดา	ศรัทธาสยาม
ให้คิดดี	ทำดี	วจีงาม
ทุกทุกยาม	อย่าท้อ	สู้ต่อไป

(ให้ตั้งอยู่ในความดี)

แม่ส่งเสริม	ให้ลูก	มีความรู้
เพื่อเชิดชู	เกียรติศักดิ์	สมสมัย
ให้เป็นปราชญ์	ที่ฉลาด	กว่าใครใคร
ทุ่มเทให้	ทุกอย่าง	ลูกสร้างคน

(ให้ศึกษาศิลปวิทยา)

แม่คอยดู	คู่ครอง	หมายปองจิต
ที่ลูกพิศ	เพ่งเขา	ว่าน่าสน
เป็นคนดี	ที่ใจ	ใสสกันร
หรือเป็นคน	มุงร้าย	หมายเงินทอง

ถ้าเป็นคน	ไม่ดี	มิตรบาป
แม่กำราบ	ปองไว้	ภัยทั้งผอง
หากเป็นคน	เชื่อใจได้	ให้รับรอง
ทั้งแต่งดอง	ผูกแขน	แทนยินดี

(หาภรรยา(สามี)ที่สมควรให้)

แม่เห็นลูก	มีเจ้าของ	ครองคู่แล้ว
มอบแหวนแก้ว	เงินทอง	แก่สองศรี
สร้างฐานะ	ครอบครั	ชั่วอย่ามี
มุงแต่ดี	เกียรติยศ	ปรากฏไกล.

(มอบทรัพย์ไว้ในสมัย) ^{๖๗}

๒.๕.๓ คุณสมบัติของการเป็นมารดาบิดาต้นแบบในมงคลสูตร

คุณสมบัติของมารดา บิดาต้นแบบในมงคลสูตรนั้น จะมีลักษณะคล้ายกับคุณสมบัติของมารดา บิดา ทั่ว ๆ ไปจะแตกต่างกันไม่มาก เพราะว่าคุณสมบัติของมารดา บิดา ที่ดีนั้นต้องประกอบไปด้วยศีลธรรมคุณธรรม ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณสมบัติในมงคลสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ดังนี้

^{๖๗} <http://www.baanmaha.com> (ออนไลน์) วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๕.

๑. มารดา บิดา เป็นพรหม^{๒๔} ของบุตร เพราะท่านไม่ละทิ้งภาวนา ๔ ประการ คือมารดามีเมตตาจิตคิดถึงลูกที่อยู่ในครรภ์ว่า เมื่อไหร่หนอเราจะได้เห็นลูกน้อยที่ไร้โรคพาช, มีกรุณาจิตในเมื่อลูกคลอดออกมาเป็นเด็กอ่อนนอนหงายแบเบาะ ทูรันทุราย มารดา สงสารช่วยเหลือ ทั้งนมมิให้ได้ ทั้งรักมิให้ต่อม ตามปกติมารดาไม่เคยใจร้ายต่อเรือด ไร ยุง รื่น ร่านเหล่านี้ แต่พอมารดามีลูก ก็ใจร้ายต่อสัตว์เหล่านี้ เพราะรักลูกสงสารลูก. มุทิตาจิตในเมื่อลูก วังเล่ไปมาอยู่วัยที่น่ารัก มารดามองลูกด้วยจิตใจที่อ่อนไหว พลอยยินดีปรีดาในความสุขของลูก และมีอุเบกขาจิตในเมื่อลูกมีคูครองมีเหย้ามีเรือน สามารถดำเนินชีวิตตามครรลองของตนได้ มารดาไม่ต้องพะวัพะวนกับความเป็นอยู่ของลูก เพราะเหตุนี้มารดา บิดาจึงมีสมญานามว่า พรหม

๒. มารดา บิดา ได้นามว่า บุรพเทพ เพราะมารดาไม่คำนึงถึงความผิดพลาด ที่ลูกทำแก่ตน ตามปกติศิระมารดาใครจะกล้าแตะต้อง แต่ลูกน้อยชกต่อยตบตีเหมือนของเล่น มารดาหาโกรธไม่ กลับยิ่งเพิ่มความรักมากขึ้น เพื่อประโยชน์สุขของลูกโดยส่วนเดียวอำนวยผล อันใหญ่ให้แก่ลูกเหมือนวิสุทธิเทพ คือพระชินาสพไม่คำนึงถึงความผิดที่คนพาลทำแก่ตน มุ่งแต่ ผลประโยชน์และความปลอดภัยแก่เขาฝ่ายเดียว ลูกจะได้รู้จักเทพอื่น ๆ ดังนั้นมารดา บิดาจึงมีนาม ว่า บุรพเทพ

๓. มารดา บิดา เป็นบุรพาจารย์ เพราะท่านสอนลูกให้ศึกษาว่า นั่ง นอน ยืน อย่างนั้นะลูก ควรพูดอย่างนี้กับพ่อ, พี่, ป้า, น้ำ, อา เป็นต้น ครูอาจารย์ท่านอื่นๆ สอนวิชาอย่างอื่น ให้ในภายหลังทั้งนั้น ส่วนมารดา บิดาสอนเป็นครูคนแรก จึงได้เรียกชื่อว่า บุรพาจารย์

๔. มารดา บิดา เป็นโลกทัสเสตา เพราะเป็นผู้แสดงโลกนี้ให้ลูกเห็น ถ้าเมื่อ วันที่ลูกเกิดมา มารดา บิดาจับโยนลูกไปในป่า ในน้ำลำคลอง หรือหุบเหวผา เป็นต้น ลูกก็จะไม่เห็นสิ่งต่างๆ ตลอดถึงความตระการตาของโลกนี้เลย แต่เพราะท่านไม่ทำอย่างนั้น ด้วยความรัก ความมีเมตตาจิต เพราะอาศัยพฤติกรรมของมารดา บิดาลูกจึงได้เห็นโลกนี้ และได้รับขนานนาม ว่า โลกทัสเสตา ผู้แสดงให้โลกเห็น

๒.๕.๔ คุณสมบัติของการเป็นมารดาบิดาดั้งแบบที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา

คุณสมบัติของมารดา บิดาดั้งแบบที่ปรากฏในอรรถกถานั้น จะกล่าวถึงการที่ลูกไป ปฏิสนธิในครรภ์มารดา ในมหาตัมหาสังขยสูตรว่าองค์ประกอบของมนุษย์ไว้ดังนี้

^{๒๔} เปรม หิมจันทร์ “บทบาทของสตรีในอินเดียในวรรณคดีบาลี”, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย,) หน้า ๒๔.

การเลือกคู่ครองของบุตร โดยให้คำปรึกษาในฐานะที่เป็นมารดาบิดาได้ผ่านประสบการณ์มาก่อน ย่อมให้คำแนะนำที่ดีแก่บุตรได้ ตลอดจนการติดต่อสู่ขอ การหมั้น การสมรส ตามประเพณี ฯลฯ ซึ่ง มารดาบิดาจะต้องช่วยเหลือด้านทรัพย์สินเงินทอง ค่าสินสอดทองหมั้นค่าใช้จ่ายในการแต่งงาน เป็นต้น มารดาบิดาจะต้องทบทวนในการเลือกสรรคนที่จะมาเป็นบุตรเขย หรือบุตรสะใภ้ โดยต้องคำนึงความสุขของครอบครัวบุตรเป็นสำคัญ หรือตามใจให้บุตรชายและบุตรหญิงมีอิสระในการหา คู่ครองเอง มารดาบิดาต้องคอยให้คำแนะนำบุตรให้รู้จักเลือกคนดี เพื่อมาเป็นสามีหรือภรรยา เพราะ คู่สมรสทุกคนย่อมต้องการความเป็นรักแท้ ต้องการความจริงใจจากคู่ครองของตน หากมีฝ่ายใดฝ่าย หนึ่งนอกใจ ก็จะเกิดปัญหาคืนขึ้นในครอบครัวอย่างแน่นอน หรืออาจก่อให้เกิดความแตกร้างใน ครอบครัวทั้งสองฝ่าย เพราะการนอกใจของคู่ครอง และได้แต่งงาน อยู่กันเป็นสามีภรรยา สามี จะต้องมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อภรรยา ไม่คบหาหญิงอื่นในเชิงชู้สาว ภรรยาก็ต้องมีความซื่อสัตย์ ต่อสามี ไม่นอกใจไปมีชายอื่น หากทั้งสองฝ่ายไม่มีความจริงใจต่อกัน ก็จะเกิดความทุกข์ความ เดือดร้อนตามมามากมาย พระพุทธองค์ตรัสว่า “ทุกของหญิงสำคัญสองประการ”^{๗๑} ได้แก่(๑)ทุกข์ เพราะการคลอดบุตร และ (๒)ทุกข์เพราะการอยู่ร่วมกับหญิงร่วมสามี(ภรรยาอื่น) หรือสามีมี หญิงอื่น” อันเป็นความทุกข์ของหญิงและโดยปกติทั่วไปของสตรี ย่อมไม่ปรารถนาที่จะให้มีหญิง อื่น ดังปรากฏในฐานสูตร^{๗๒} ที่กล่าวถึงความปรารถนาของสตรี ๕ ประการ ได้แก่(๑)ขอให้เกิดใน ตระกูลที่เหมาะสม(๒)ขอให้ได้แต่งงานกับสามีที่มีตระกูลที่เหมาะสม(๓)ขอให้อยู่กับสามีที่ไม่มี หญิงอื่น(๔)ขอให้มีความงามควบคุมสามีได้ ฉะนั้น การที่สามีมีหญิงอื่นจึงเป็นความผิดต่อภรรยาของ ตนอย่างสูงสุด และเป็นสาเหตุของปัญหาของครอบครัวนานับประการ ภรรยาต้องมีความจริงใจต่อ สามี ถ้าหญิงใดประพฤตินอกใจสามี ก็จะถูกระงับจากสังคมว่าเป็นหญิงหลอกลวง มักมากใน กามารมณ์ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวยกย่องหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามีของตน ไม่ประพฤตินอกใจ สามีแม้จะมีโอกาสก็ตาม เป็นผู้สร้างประโยชน์สุขให้กับตนเองทั้งในปัจจุบันและปรโลก ใน”ขุ ททกนิยาย วิมานวัตถุ”^{๗๓}ได้กล่าวถึงสาเหตุนางเทพธิดาองค์หนึ่งมีรัศมีกายเปล่งปลั่ง มีอานุภาพมาก เป็นเพราะตอนเป็นมนุษย์นางเป็นผู้มีสัจจะต่อสามี ไม่นอกใจ จึงได้รับอานิสงส์ของบุญกรรมนั้น ส่วนผู้ที่ประพฤตินอกใจสามี เป็นชู้กับชายอื่น ก็ถูกติเตียนอย่าง และเป็นสาเหตุสาเหตุของความ แยกแยกในครอบครัว จนก่อให้เกิดปัญหาตามมาในที่สุด แม้จะจากโลกนี้ไปแล้วก็พบกับทุกข์ใน” อุกกหสูตร”^{๗๔}ได้อธิบายหน้าที่ของภรรยา เพื่อดังนี้

^{๗๑}บุญ.เถรี.(ไทย) ๒๖/๔๖๔/๔๑๒.

^{๗๒}ส. สพา.(ไทย) ๑๘/๔๕๒/๒๘๔.

^{๗๓}บุญ. วิ.(ไทย) ๒๖/๑๑/๑๒.

^{๗๔}อง. ปญจก.(ไทย) ๒๒/๓๓/๓๕.

๑)จงปรนนิบัติเลี้ยงดูมารดาบิดาของสามี ด้วยการตื่นก่อนท่านนอนที่หลังท่านคอยรับใช้
ดูแลท่าน ประพฤติตนเป็นที่พอใจ พุดคำสุภาพอ่อนโยน

๒)จงให้เกียรติและนับถือบุคคลที่สามีเคารพ เช่นมารดาบิดา สมณพราหมณ์ พิงอุปัฏฐาก
ดูแลท่านเหล่านั้นด้วย

๓)จงเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ทำงานอย่างรอบครอบ

๔)ดูแลงานบ้านว่ามีสิ่งใดที่ทำแล้ว สิ่งใดที่ยังไม่ทำ ดูแลผู้ป่วยในบ้านและพึงช่วยเหลือ
งานที่เขาทำไม่ได้ รู้จักแบ่งสิ่งของให้แก่ผู้อื่น

๕)รักษาทรัพย์สินที่สามีหามาได้ ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและไม่นำเงินทองไปใช้ในทาง
เสียหาย ในคัมภีร์มนโรฎฐิ^{๗๕} และคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา^{๗๖} ได้กล่าวถึงข้อพึงปฏิบัติสำหรับหญิงที่
ไปอยู่กับตระกูลสามี ในฐานะเป็นภรรยา และเป็นลูกสะใภ้ ซึ่งเป็นโอวาทของธัญชัยเศรษฐีผู้เป็น
บิดา ที่กล่าวสอนนางวิสาขาผู้เป็นบุตรสาว ก่อนที่นางจะแต่งงานอยู่กับสามี โอวาทที่ท่านเศรษฐี
ให้แก่นางวิสาขานั้นมี ๑๐ ประการ ได้แก่

๑.ไฟในอย่านำออก (อนุโตอคุติ พหิ น นิหริตพฺโพ) ได้แก่การไม่นำเอาเรื่องราวเฉพาะ ไป
บอกกล่าวแก่บุคคลภายนอก

๒.ไฟนอกอย่านำเข้า(พหิ อคุติ อนฺโต น ปเวเสตพฺโพ) ได้แก่การไม่นำเอาเรื่องราวหรือ
ปัญหาภายนอกเข้ามาภายในครอบครัว เพราะพอจะทำให้เกิดความแตกแยกภายในครอบครัวได้

๓.ควรให้แก่ผู้ควรให้ (ททนฺตสุเสว ทาดพฺพํ) ได้แก่ควรให้วัตถุสิ่งของและการช่วยเหลือ
แก่ ผู้ที่ให้อตอบ หรือให้แก่ผู้ที่ควรให้ เช่นผู้ที่มีอุปการคุณตอบต่อตนเองและครอบครัว

๔.ไม่ควรให้แก่ผู้ที่ไม่ให้(อททนฺตสุส น ทาดพฺพํ) ได้แก่ ไม่ควรให้แก่บุคคลที่ไม่มีน้ำใจ
ตอบแทนหรือให้ไปแล้วไม่ประกอบประโยชน์ใดๆ

๕.ควรให้ทั้งแก่ผู้ให้และผู้ที่ไม่ให้ (ททนฺตสุสาปิ อททนฺตสุสาปิ ทาดพฺพํ) ได้แก่ การให้
เพื่อสงเคราะห์ญาติมิตรที่ขัดสน โดยไม่หวังผลตอบแทน

๖.ควรนั่งให้เป็นสุข (สุขํ นิสิตฺตพฺพํ) ได้แก่การรู้จักกิริยามารยาทที่เหมาะสมกับตน แม้จะ
นั่งจะเดินต้องมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ในตระกูล รู้จักที่ต่ำที่สูง ที่ควรนั่ง มีไม่ควรนั่ง

๗.ควรบริโภคให้เป็นสุข (สุขญฺญชิตพฺพํ) ได้แก่รู้จักมารยาทในการรับประทานอาหาร ไม่
รับประทานอาหารก่อนผู้ใหญ่ รู้จักการตระเตรียมอาหารตามเวลา และรู้จักประมาณในการบริโภค

^{๗๕} อ.อ. (ไทย)๑/๓/๖๐

^{๗๖} พ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๕๗/๖๓

๘. ฟังนอนให้เป็นสุข (สุข นิปชฺชิตพุพฺ) ได้แก่การรู้จักจัดเวลาในการสำหรับนอนหลับพักผ่อนให้เป็นเวลาและเหมาะสมกับตน โดยการตื่นก่อนนอนทีหลัง ไม่เกียจคร้านนอนกลางวัน

๙. ฟังบูชาไฟ (อคุติ ขจริตพุโพ) ได้แก่การปรนินิบัติบุคคลฝ่ายสามี ๓ ประเภท ที่เปรียบเหมือนไฟ เพราะถ้าปฏิบัติถูกต้องย่อมเกิดคุณมาก แต่ถ้าปฏิบัติผิดอาจเกิดโทษร้ายแรง เหมือนไฟเผาผลาญตัวเอง^{๗๗} ได้แก่(๑)มารดาบิดา(๒) สามี บุตร และคนในปกครอง และ(๓) บรรพชนนักบวชที่เคารพนับถือของตระกูล^{๗๘}

๑๐. ฟังนอบน้อมต่อเทวดา (อนุโตเทวตา นมสฺสิตพุพา) ได้แก่การให้ความเคารพมีความนอบน้อมต่อสามีและมารดาบิดาของสามี เพราะเป็นคุณเทวดาประจำตระกูล

หน้าที่ของสามีและภรรยาดังกล่าว มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัว เพราะสามีภรรยาเป็นเสาหลักของครอบครัว และเป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์กัน^{๗๙} ครอบครัวที่ขาดสามีภรรยาซึ่งเป็นมารดาบิดาของบุตรด้วย ก็จะทำให้ครอบครัวไม่มั่นคง ดังคำสุภาษิตไทยว่า

“ขาดพ่อเหมือนถ่อหักขาดแม่เหมือนแพแตก” ดังนั้น ทั้งสามีและภรรยาล้วนมีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อความอยู่รอดของครอบครัว การทำหน้าที่ของสามีภรรยาอย่างสมบูรณ์ จะเป็นผลให้ครอบครัวสงบสุข

มารดา บิดาต้นแบบนี้ได้นำเอาเรื่องทศชาติชาดก เรื่องสุวรรณสามมาแล้วเกี่ยวกับมารดา บิดา ที่เป็นเพื่อนรักกันมีลูกชายและลูกหญิงจะให้แต่งงาน ดังนี้

ครั้งหนึ่ง มีสหายสองคนรักใคร่กันมาก ต่างก็ตั้งบ้านเรือน อยู่ใกล้เคียงกัน ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ทั้งสองคนตั้งใจว่า ถ้าฝ่ายหนึ่งมีลูกสาว อีกฝ่ายหนึ่งมีลูกชาย ก็จะให้แต่งงาน เพื่อครอบครัวทั้งสองฝ่ายจะได้ ผูกพันใกล้ชิดกัน ไม่มีเสื่อมคลาย อยู่ต่อมาฝ่ายหนึ่งก็มีลูกชายชื่อว่า ทูลกุมาร อีกฝ่ายหนึ่งมีลูกสาว ชื่อว่า ปาริกากุมารี เด็กทั้งสองมีรูปร่างหน้าตางดงาม สดใญ่เฉลียวฉลาด และจิตใจมั่นอยู่ในศีล เมื่อเติบโตขึ้น พ่อแม่ของทั้งสองก็ตกลงจะทำตามที่เคย ตั้งใจไว้ คือให้ลูกของทั้งสองบ้านได้แต่งงานกัน แต่ทั้งทูลกุมารและปาริกากุมารี ต่างบอกกับพ่อแม่ของตนว่า ไม่ต้องการแต่งงานกัน แม้จะรู้ว่า ฝ่ายหนึ่ง เป็นคนดี รูปร่างหน้าตาดี และเป็นเพื่อนสนิท มาตั้งแต่เด็กก็ตาม ในที่สุด พ่อแม่ของทั้งสองก็จัดการแต่งงานให้จนได้ แต่แม้ว่าทูลและปาริกาจะแต่งงานกันแล้ว ต่างยังคงประพฤติ ปฏิบัติเสมือนเป็นเพื่อนกันตลอดมา ไม่เคยประพฤติต่อกัน จนสามีภรรยา ยิ่งไปกว่านั้น ทั้ง สองคนมีความปรารถนาตรงกัน คือประสงค์จะออกบวช ไม่อยาก

^{๗๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมานุวัตรชีวิต, ๒๕๔๑) หน้า ๕๓.

^{๗๘} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/ ๒๒๘/๑๕๓.

^{๗๙} พ.ช.า.(ไทย) ๒๓/๕๓๘-๕๓๘/๑๔๐.

ดำเนินชีวิตอย่างชาวบ้าน ธรรมดาซึ่ง จะต้องพัวพันอยู่กับการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เพื่อเป็นอาหารบ้าง เพื่อป้องกันตัวเองบ้าง เมื่อได้อ้อนวอนพ่อแม่ทั้งสองบ้านอยู่เป็นเวลานาน ในที่สุด ทั้งสองก็ได้ รับคำอนุญาตให้บวชได้ จึงพากัน เดินทางไปสู่ป่าใหญ่ และอธิษฐานออกบวช นุ่งห่มผ้าข้อม เปลือก ไม้และไผ่มัดผมอย่างดาบส บำเพ็ญ ธรรมอยู่ ณ ศาลาในป่า นั้น ด้วยความเมตตาอันมั่นคง ของทั้งสองคน บรรดาสิงสาราสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ต่างก็มีเมตตาจิตที่ดีต่อกัน ^{๔๐}

ลักษณะของมารดา บิดาต้นแบบที่มุ่งหวังจะให้ลูกมีความสุขในการมีครอบครัวยอมทำตามสัญญาที่ได้ตกลงกันเอาไว้กับเพื่อนเก่า จิตที่เปี่ยมล้นด้วยความเมตตาอารีต่อลูก เป็นบทบาทหน้าที่ของมารดา บิดา ห้ามไม่ให้ทำชั่ว ให้สร้างแต่ความดี มอบการศึกษา หาคู่ครองที่ควร ให้ทรัพย์สินไรรักษา

แม่เห็นลูก	มีเจ้าของ	ครองคู่แล้ว
มอบแหวนแก้ว	เงินทอง	แก่สองศรี
สร้างฐานะ	ครอบครัว	ชั่วอย่ามี
มุ่งแต่ดี	เกียรติยศ	ปรากฏไกล. ^{๔๑}

สรุป มารดาบิดา คือผู้ที่เสียสละให้แก่บุตรธิดา ในทัศนะของพระพุทธเจ้า มารดาบิดาคือพรหม ผู้ให้ชีวิต เป็นพระอรหันต์ผู้มีความรักบริสุทธิ์เป็นครูคนแรกที่สอน ให้ความรู้ คำแนะนำและ คำตักเตือนที่มีคุณประโยชน์ เป็นเทวดาผู้ให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาในทุกเมื่อ และเป็นผู้ที่เมื่อ เคารพบูชาแล้วได้บุญกุศลเป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อแม่เป็นพระอรหันต์ในครัวเรือนอยู่ใกล้เรา จึงไม่จำเป็นที่เราจะต้องไปแสวงหาพระอรหันต์ที่อยู่ห่างไกลสำหรับกราบไหว้บูชาให้ได้กุศลผลบุญ สำหรับความรักของแม่นั้น พระพุทธเจ้าทรงถือว่า ความรักของแม่สูงส่งเหนือความรักใดเพราะเป็นความรักที่มีคุณธรรมของพรหมวิหาร ๔ บุตรธิดาทั้งหลายตอบแทนท่านให้สาสมที่ท่านเป็นผู้ที่เสียสละที่ยิ่งใหญ่

^{๔๐} เรื่อง ทศชาติชาดก ที่ ๓ สุวรรณสามชาดก [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.songpak16.com/suvansam.html> [๒๔ ก.ค. ๒๕๕๕].

^{๔๑} พ. อิติ. (ไทย) ๒๑ / ๘๐/๘๑.